

НАЙ-ГОЛЕМИТЕ КОЛЕКТИВНИ МОНЕТНИ НАХОДКИ В БЪЛГАРИЯ

ЧАСТ I

Автор: Николай Теодосиев

В края на 2017 г. излезе от печат двутомният "Опис на колективните монетни находки от България". Описът съдържа кратки съобщения за колективни монетни находки от **всички исторически епохи**, открити върху днешната територия на Република България и отчасти извън нея. Хронологията на укриване на находките обхваща времето от предмонетната епоха до средата на XX в. или приблизително 3000 години. Общият брой на описаните находки е около **3600**.

Описът е издаден в "бутиков" тираж от 50 екземпляра, който вече е почти изчерпан. Във връзка с това ние сметнахме за необходимо да представим едно извлечение от описа, включващо само най-големите находки. Те ще бъдат представени в две статии: първата включва находки трезорирани от домонетната епоха до 498 г. сл. Хр., а хронологичният обхват на втората е от 498 г. сл. Хр. до XX в. В настоящата статия са описани 69 най-големи находки от първия хронологичен период.

Терминът "най-големи находки" е условен и е почти невъзможно да се дефинира. Все пак първият критерий за попадане в подобна "класация" е броят на монетите в находката. Долната граница по отношение на този брой е "размита" и зависи от типа на монетите и тяхната рядкост. Ето защо в някои случаи в списъка попадат находки със сравнително малко екземпляри, но съдържащи много редки типове монети. Вторият по важност показател е стойността на находката – както по пазарни цени, така и като научна значимост. Третият критерий е видът на метала – естествено е по-широката публика да се интересува предимно от находките, съдържащи монети от благородни метали, но в списъка са включени и най-големите находки с медни и бронзови монети.

Описанието на всяка находка е направено под форма на свободен текст. Обемът на текста зависи от наличната информация, която понякога е твърде оскъдна. В други случаи, особено когато се касае до знакови за българската история находки или отделни монети, описанието включва повече детайли. Това е направено с цел текстът и сведенията, които дава описанието, да се

използват от по-широк кръг читатели (например родокраеведи), а не само от професионални археолози и нумизмати.

Находките са описани на географски принцип – по азбучен ред на наименованието на областите, в които са намерени.

ОПИС НА НАХОДКИТЕ

Благоевград-1981

През 1981 г. в околностите на града била открита находка от тетрадрахми с името на квестора Езилас, разпръснати между частни лица. Според по-късни сведения първоначално находката е съдържала около 200 монети, всички тетрадрахми на Езилас (*Прокопов 1985*). Описани са 14 екз., 9 са прегледани и са класирани в групи VI и VIII по систематиката на **Bauslough** (Silver Coinage with the Name of Aesillas Questor. *ANS Numismatic Studies*, No 22, New York, 2000, 103-104); монетни печати O86-310; укриване след 65 г. пр. Хр.) (*Paunov et al.*).

Брой на монетите: около 200 Ag

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: квестор Езилас (93-88 пр. Хр.)

Трезориране: след 65 г. пр. Хр. (*Paunov et al.*)

Прокопов (1985), Н-1-3; Paunov et al. (2014, 13)

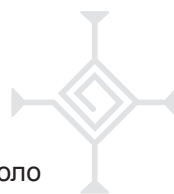
Скребатно-1962, общ. Гърмен; обл. Благоевград; IGCH 720

През 1962 г. в местността "Бора" е намерено керамично съдче с две дръжки (кантарос), съдържащо около 250 сребърни монети от V-IV в. пр. Хр. От тази находка в музея в Благоевград постъпват 184 монети. Публикувани са от *Колев и Славчева*, но по-късно са подробно каталогирани от *Paunov et al.* Три от монетите са нециркулирали драхми от типа: "силен държи менада / вдлъбнат четирикотен квадрат". Стилът на изображенията е много висок. Авторите ги датират към началото на V в. пр. Хр. Теглото на монетите е 3,53, 3,56 и 3,65 г.

Шест трихемиоболи от о. Тасос са попаднали в частна колекция в гр. Гоце Делчев. Останалите 181 трихемиоболи на Тасос от РИМ-Благоевград и се разпределят в пет групи както следва (*Peshekhonov*):

Група	Емисия	Аверс	Реверс	Екземпляри
I	422/1 – 411	Силен, обърнат на $\frac{3}{4}$ вляво	Крамер, $\Theta\Lambda\Sigma-I\Omega\Lambda$	15
II	411 – 405/4	Силен налясно	Крамер, $\Theta\Lambda\Sigma-I\Omega\Lambda$	30
III	405/4 – 390	Силен наляво, без символи	Крамер, $\Theta\Lambda\Sigma-I\Omega\Lambda$	121
IV	~ 400 – 390	Силен наляво с допълн. символи	Крамер, $\Theta\Lambda\Sigma-I\Omega\Lambda$	11
V	~ 400 – 390	Силен наляво, без символи	Крамер, $\Theta\Lambda\Sigma-I\Omega\Lambda$	4

Символите са зърно и змия, има и други, но не могат да се идентифицират. Двадесет трихемиобол от групите "силен наляво" са пробити (*Paunov et al.*

2014, 14). Теглото на монетите е в границите 0,61-1,05 g, а диаметърът – около 10-11 mm. Тези трихемиоболы се датират около средата на IV в. пр. Хр.

Брой на монетите: около 250 + Ag

Място на съхранение: 179 в РИМ – Благоевград, 6 в Гоце Делчев ?

Най-късна монета: Тасос, IV в. пр. Хр.

Трезориране: около 350 г. пр. Хр. (IGCH)

Колев и Славчева (1972), МПК-4-26; Колев (1977), ИМЮБ-III-124;

Paunov et al. (2014, 14); Peshekhonov (2016, 27);

Атия-1934, общ. Созопол; обл. Бургас

През декември 1934 г. на северния бряг на полуостров Атия, разположен северозападно от Созопол, при изравняване на терена работници изкопали на дълбочина около 1 m керамична делва, пълна със стрелоподобни късове от бронз. Съдът със стрелите постъпил в ИМ-Бургас. В близост до намерената делва бил открит керамичен калъп за отливане на стрелите, който бил унищожен от работниците. В същата местност били изкопани две бронзови брадвички, едната от които постъпила в ИМ-Бургас. Тя е с дължина 16 cm, остието е широко 5,5 cm, а горният и край – 4,5 cm. Стрелите са явно домонетни форми. Те имат средна дължина около 5 cm, като краищата им завършват с топчета. Страничните ръбове също са затъпени, което показва, че те не са били предназначени за използване като оръжие. Укриването им в съд, подобно на съкровище от монети, показва, че са изпълнявали функцията на парични знаци. Предполага се, че на полуостров Атия е имало работилница за изработване на стрели-монети, като за изходен материал се е използвала медта, добивана в разположения наблизо Меден рид. Стрелите монети са били предназначени за вътрешна търговия с тракийското население по черноморското крайбрежие.

Находката е подробно анализирана в статията на *Балабанов*. Голяма част от екземплярите могат да се характеризират като технологичен брак. Грижливо изработените стрели са около 60 %. Наблюдават се два типа: А) с удължена форма и слабо очертани ребра и Б) с листовидна форма, подчертани ребра и изпъкнал среден ръб. Средното им тегло е 4,42 g, като 75 % от стрелите попадат в границите 4,0-4,9 g. Съдът, в който са открити стрелите, може да бъде датиран към началото на V в. пр. Хр. Изказано е предположението, че в отделни райони стрелите-пари са циркулирали успоредно с монетите и са обслужвали дребната търговия. Според *Карайотов*, емитирането на стрелите-пари е станало по-рано – през VII в. пр. Хр.

Брой на монетите: 1810 + Æ стрели

Място на съхранение: ИМ – Бургас

Най-късна монета: VII в. пр. Хр.

Трезориране: начало на V в. пр. Хр.

(Балабанов); VII-VI в. пр. Хр. (Карайотов)

Балабанов (1986), Н-2-3; Карайотов (2011, 12)

Братово-1957, общ. Бургас; IGCH 885

През 1957 г. един жител на селото, като орал нивата си, намерил керамичен съд, пълен с бронзови монети от Месамбрия на Черно море. За музея в Бургас били откупени 550 броя, всички от един тип (глава на амазонка / Атина Алкидамос), но сечени с различни двойки печати. Според *Karayotov (1994a)* в музея са постъпили 519 монети на Месамбрия и 1 на Одесос. Повечето от монетите са силно изтрити. В съобщението на IGCH е записано, че общият брой на монетите е 1500. Монетите от тази находка са публикувани и детайлно описани от *Karayotov (2009, 190, 202-245, 457)*. Общият брой на монетите в АМ-Бургас е 515, от които месамбрийските са от два типа:

"Амазонка / METAM/BPIANΩN, Атина Алкис" – 513;

"Шлем в профил /METAM/BPIANΩN, келтски щит" – 1.

Единствената монета на Одесос в находката е от типа "Дарзалас / конник, ΟΔΗΣΙΤΩΝ".

Брой на монетите: 550 + ΑΕ

Място на съхранение: 515 в ИМ – Бургас

Най-късна монета: Месамбрия, III-II в. пр. Хр.

Трезориране: III-II в. пр. Хр. (IGCH); 180-175 г. пр. Хр. (*Карайотов*)

Karayotov (1994a, 289); Karayotov (2009, 457)

Бургаско-1981

Около 1981 г., при неизвестни обстоятелства, в Бургаска област била открита находка от около 700 силикви от края на IV – началото на V в. Находката е попаднала в частни ръце. От нея Юрукова е видяла 10 силикви на Теодосий I (379-395) и 5 на Аркадий (395-408). Същият тип монети е бил показан и на Вл. Пенчев от НИМ-София.

Брой на монетите: около 700 Αg

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: Аркадий (395-408) ?

Трезориране: 395-408 г. ? (НТ)

Юрукова (1983), A-1/2-116

Везенково-1910 (бивше Кадър факлий), общ. Сунгурларе, обл. Бургас

През пролетта на 1910 г. край селото били открити около 3 оки [около 3,8 kg] златни монети, от които само няколко екземпляри били откупени за сбирките на Народния музей. Откупените монети са солиди на императорите: Теодосий II (408-450) – 1 и Лъв I (457-474) – 5. Солидите са били толкова добре запазени, че изглеждали като нови (*Филов*). Укриването на находката най-вероятно може да е във връзка с готските нападения през 80-те години на V в. В статията на *Владимирова-Аладжова* на базата на нумизматичен материал от колективни находки, съдържащи златни монети, се анализират редица статистически показатели, определящи белезите за богатство през късната античност.

Брой на монетите: около 835 Au

Място на съхранение: 6 в НАИМ – София; 1 ч. кол. в Бургас

Най-късна монета: Лъв I (457-474)

Трезориране: 481-487 г. (Владиминова-Аладжова)

Владиминова-Аладжова (2006), **НСЕ-3-159**

Драганци-1959, общ. Карнобат; обл. Бургас

През 1959 г., при изкопни работи край селото, било намерено бронзово съдче с 337 римски денари от I в. сл. Хр. Монетите се разпределят по императори така: Тиберий – 1, Нерон – 13, Отон – 8, Вителий – 6, Веспасиан – 153, Тит – 1, Домициан – 152, Нерва – 3. Находката е постъпила в музея в Бургас.

Брой на монетите: 337 Ag

Място на съхранение: ИМ – Бургас

Най-късна монета: Нерва (96-98)

Трезориране: 96-98 г. сл. Хр. (НТ)

Герасимов (1962), **25-230**

Несебър-1981 едноименна община; обл. Бургас

През септември 1981 г. в Несебърския музей постъпва находка от 282 сребърни тетрадрахми. Находката е намерена на южния бряг на Несебърския полуостров. Откривателите са 6 работници-изкопчи, жители на Несебър, които са копали канал. Монетите са били поставени в полуразрушен бронзов съд, който намервачите изхвърлили в морето. Повечето монети имат следи от горене. Най-ранните монети в находката са 5 тетрадрахми на Първа македонска област, които са доста изтрити. Хронологически следват 19 тетрадрахми на Маронея плюс едно тракийско подражание на същия град. Най-обилно са представени тракийските подражания на тетрадрахмите на остров Тасос – 166 броя. Надписи могат да се прочетат само върху 10 от тях, всички останали са без надписи – само чертички и точки. Вероятно сред тях има и една оригинална тетрадрахма. Последната група монети в находката са 91 тетрадрахми на Атина, сечени през втория период от монетосечене на този град. Повечето от тях са сечени през първата четвърт на I в. пр. Хр. Според Прокопов (2011), най-късните тетрадрахми на Атина се отнасят към 86-84 г. пр. Хр. Учудващо е обстоятелството, че в такава голяма находка отсъстват монети от самата Месамбрия. Монетите на Първа македонска област са идентифицирани от Prokоров (2012) и са включени в неговия каталог (находка № 88).

Брой на монетите: 282 Ag

Място на съхранение: ИМ – Несебър

Най-късна монета: тетр. на Атина, I в. пр. Хр.

Трезориране: 72 г. пр. Хр.

(Карайотов) Карайотов (1982, 33-35);
Прокопов (2011, 87); Prokоров (2012, 226)

Несебърско-1998; обл. Бургас

През 1998 г. в района на Бургаския залив е открита находка с електронови статери на Кизик. Няма сведения за броя и типа на монетите (*Карайотов 2011*). По-късно *Карайотов (2016)* дава допълнителна информация за тази находка. Намерена е в Източна Стара планина, между Несебър и Поморие. Според устни описания на колекционери, находката съдържала най-малко три типа статери на Кизик. Първият е с изображение на лъв наляво; вторият – Атина с коринтски шлем; третият – бога на морето Посейдон. Всички били с герба на Кизик – риба тон под лицевото изображение. Реверсът е обичайният вдлъбнат квадрат. Възможно е находката да е съдържала и други типове кизикени.

Брой на монетите: 20 + EI

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: статер на Кизик, VI-V в. пр. Хр. ?

Трезориране: VI-V в. пр. Хр. ? (НТ)

Карайотов (2011, 23);

Карайотов (2016), Rv-1-6

Огнен-1961, общ. Карнобат; обл. Бургас

През 1961 г. в местността "Бужова могила", между селата Искра и Огнен, е изровено случайно гърне с около 4800 римски сребърни монети от II-III в. От тази находка са запазени 4604 екземпляра, разпределени в три музея: в Бургас – 3179, в Карнобат – 1310 и във Варна – 115 бр. Разпределението на монетите по владетели и номинали, съхранени общо в трите музея е следното (*Лазаров*):

денари (2220): Нерон – 1, Веспасиан – 5, Домициан – 2, Траян – 8, Хадриан – 8, Елий Цезар – 2, Антонин Пий – 13, Антонин Пий с Марк Аврелий – 2, Фаустина Стара – 12, Марк Аврелий – 26, Фаустина Млада – 14, Луций Вер – 3, Луцила – 3, Комод – 26, Криспина – 3, Пертинакс – 1, Клодий Албин – 1, Септимий Север – 340, Юлия Домна – 210, Юлия Домна с Гета – 1, Каракала – 410, Плаутила – 34, Гета – 150, Макрин – 36, Диадумениан – 11, Елагабал – 108, Юлия Паула – 3, Юлия Соемия – 6, Юлия Меза – 13, Север Александър – 202, Орбиана – 2, Юлия Мамея – 30, Максимин I – 204, Паулина – 2, Максим Цезар – 7, Гордиан I – 2, Пупиен – 14, Балбин – 7, Гордиан III – 298;

антониниани (2384): Гордиан III – 2000; Филип I Араб – 336, Отацилия Севера – 9, Филип син – 19, неопределени – 20.

Общият брой на антонинианите е 2482, от които 2364 са на Гордиан III и Филип Араб и семейството му. Останалите 118 антониниана не са разпределени по владетели, а са включени в общия брой на монетите. Най-ранните монети са силно изтрети, към тях спадат и 20-те неопределени. Монетите на Гордиан III и следващите владетели са много добре запазени. Най-късните монети са на Филип I Араб от 246 и 247 г. Най-вероятно съкровището е укрито преди края на управление на Филип I Араб. Вж. също **Пирне-1962**. Описанието на **Огнен-1961** и **Искра-1974** се отнася за една находка.

Брой на монетите: ок. 4800 Ag

Място на съхранение: ИМ-Бургас – 3179, ИМ-Карнобат – 1310, АМ-Варна – 115

Най-късна монета: Филип I Араб (247)

Трезориране: 248-249 г. (Лазаров)

Лазаров (1965), Б-2-157

Синеморец-2012, общ. Царево; обл. Бургас

На 27 септември 2012 г. при редовни археологически разкопки на крепостта на тракийския владетел Кортодзунтос в землището на селото, е открито керамично гърне, запечатано с оловна плоча. Мястото, където е открита находката се намира на невисоко възвишение непосредствено южно от устието на р. Велека и северно от с. Синеморец. Гърнето е намерено до външната източна стена на крепостната кула. Монетите са били поставени в керамичен съд, чието устие е залято с олово. Върху съда са били поставени големи керамични фрагменти. Гърнето е било укрито в дупка, специално изкопана в материковата скала. В гърнето са укрити 199 сребърни тетрадрахми, датирани най-общо от II-I в. пр. Хр. с общо тегло около 4 kg. Сред тях има 36 екземпляра на тракийския владетел Мостис. Това е най-голямото количество монети, откривано на едно място от този тракийски владетел. Всички монети са отлично запазени.

В предварително съобщение *Агре и Йорданов* дават следното разпределение на монетите по емитенти:

Бизантион (143): постумни тетрадрахми лизимахов тип – 143;

Витиния (14): Прусий II (182-149 г. пр. Хр.) – 1, Никомед II Епифан (149-127) – 13;

Месамбрия (3): постумни тетрадрахми на Александър Велики – 3;

Одесос (2): постумни тетрадрахми на Александър Велики – 2, сечени след ок. 115/113 г. пр. Хр., когато е възстановено градското монетосечение;

Мостид (36) – 36 екз. Аверс: бюст на владетеля надясно; Реверс: Атина, седнала на трон наляво с копие, подпряна с лявата си ръка на щит и държаща в дясната си ръка Нике. Вертикален надпис отясно: ΒΑΣΙΛΕΩΣ, отляво: ΜΟΣΤΙΔΟΣ. Под отреза на реверса е изписана годината на отсичане чрез надписа ΕΤΟΥΣ плюс гръцки букви с нумерално значение. Годината на отсичане се отброява от началото на властване на Мостис. Екземплярите в находката са сечени между 22-та и 32-та година.

Кизик – 1 тетрадрахма с аверс: глава на богинята Коре Сотейра (Спасителка) с диадема надясно и реверс: хоризонтално разположена факла, над и под която има двуредов надпис с името на града (ΚΥΖΙΚΗΝΟΝ) и два монограма, всичко заобиколено във венец от букови листа (*Агре и Йорданов*).

На този етап като най-ранна се приема тетрадрахмата на Прусий II, датирана между 170 и 150 г. пр. Хр. Не е ясно коя е най-късната монета, но вероятно е между 90 и 70 г. пр. Хр. (*Агре и Йорданов*). Укриването на съкровището е станало по предварително обмислен план и след старателна подготовка, което показва, че собственикът на парите е имал достатъчно рано информация за

някаква предстояща опасност. Като такава се очертава походът на Марк Лукул в Тракия през 72 г. пр. Хр. Предстои подробно публикуване на монетите.

Брой на монетите: 199 Ag

Място на съхранение: ИМ – Царево

Най-късна монета: 90-70 г. пр. Хр. ?

Трезориране: 72 г. пр. Хр. ? (НТ)

Агре и Йорданов (2013), **НСЕ-9-1**

Аспарухово-1971, общ. Дългопол; обл. Варна

През 1971 г. при изкопна работа в околностите на селото било намерено гърне с около 1000 римски денара и антониниана от II-III в. От тази находка в музея в гр. Дългопол попаднали 939 монети. Те се разпределят така:

денари (610): Антонин Пий – 2, Марк Аврелий – 3, Фаустина Млада – 2, Луций Вер – 1, Комод – 28, Пертинакс – 1, Клодий Албин – 4, Септимий Север – 106, Юлия Домна – 41, Каракала – 56, Плаутила – 11, Гета – 22, Макрин – 1, Диадумениан – 1, Елагабал – 62, Юлия Соемия – 2, Юлия Меца – 23, Юлия Паула – 5, Аквилія Севера – 1, Север Александър – 110, Орбиана – 1, Юлия Мамея – 22, Максимин I – 38, Паулина – 1, Пупиен – 1, Гордиан II – 1, Гордиан III – 64;

антониниани (329): Каракала – 5, Макрин – 1, Елагабал – 10, Юлия Меца – 2, Гордиан III – 201, Филип Араб – 80, Отацилия Севера – 14, Филип II син – 16.

Брой на монетите: 1000 + Ag

Място на съхранение: 939 в ИМ – Дългопол

Най-късна монета: Филип I Араб (244-247)

Трезориране: около 248 г. (НТ)

Юркова (1977), **А-1-69**

Варна-1907, IGCH 840

Според сведенията на колекционерите Ив. Д. Буров и П. Бъклов, през 1907-1908 г. във варненските лозя, на един рид, измит от поройните дъждове, било намерено керамично гърне със 198 златни монети на Александър Велики (336-323) и една на Деметрий Полиоркет (306-283). Последната монета прегледал и определил сам г-н Буров. Част от находката била разпродадена на сарафите в гр. Русе, друга част откупил великият княз Владимир Александрович, а трета била пренесена в Букурещ и там разпродадена. За съжаление нищо от тази голяма находка не е попаднало в Народния музей. Всички монети, общо 199 броя, били отлично запазени.

Брой на монетите: 199 Au

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: Деметрий Полиоркет (306-283)

Трезориране: около 300 г. пр. Хр. (IGCH)

Мушмов (1929), **5-384**

Варна-1909

През 1909 г. между морето и Девненското езеро били намерени голямо количество медни римски монети от IV в. сл. Хр. Два **сандъка** от тази находка са получени в музея в София (*Мушмов*). Във втората публикация *Юркова* споменава, че находката е съдържала около 112 000 медни монети и вероятно е представлявала някой току-що събран данък от района на Одесос след наредбата на Юлиан Апостат от 362 г.

Брой на монетите: около 112 000 АЕ

Място на съхранение: НАИМ – София

Най-късна монета: втора половина на IV в. ?

Трезориране: втора половина на IV в. ? (*Юркова*)

Мушмов (1915), IV-274;

Юркова (1975), Н-2/3-6

Варна-1949 (Одесос), *IGCH 796*

През 1949 г. неизвестно къде във Варненско била открита голяма находка от златни статери на македонските владетели. В каталога *IGCH* тази находка е заведена под № 796 с название "Varna (Odessus), Bulgaria, 1949". За по-голяма еднозначност и тук находката се класира като намерена във Варна, а не във Варненско, както е обявено в първото съобщение на *Герасимов*. От тази находка са били показани на д-р В. Хараланов от Шумен 7 статера от Филип II, 7 от Александър Велики и Филип III Аридей. Монетите са били отлично запазени и са били разпръснати. В *IGCH* се твърди, че находката съдържала около 1000 статера и 30 от тях са попаднали в НАИМ – София. Според *Русева (2005)*, обаче в НАИМ – София няма изобщо такава находка, записана като **Варна-1949**. Но има 40 статера, за които е записано, че са открити през 1954 г. някъде в Добруджа. Приемаме, че вероятно се касае за една и съща находка.

Брой на монетите: около 1000 Au ?

Място на съхранение: 40 в НАИМ – София

Най-късна монета: Филип III Аридей (323-316) ?

Трезориране: около 315-300 г. пр. Хр. (*IGCH*)

Герасимов (1952), 18-401;

Русева (2005), НСЕ-2-1

Варна-1955, *IGCH 859*

През пролетта на 1955 г., при копане на лозе в околностите на града, било намерено гърне с повече от 200 тетрадрахми. По сведения на д-р В. Хараланов от Шумен, който прегледал около 160 екз. от находката, в нея се намирили тетрадрахми от следните елинистически владетели: Александър Велики – 71, Филип III Аридей – 1, Деметрий Полиоркет – 1, Лизимах – 4, Селевк I – 7, Антиох I – 1. Останалите монети били неопределяеми, поради силно износване.

От александровите тетрадрахми четири са били със следа от удар с остър предмет, други две – сечени в Месамбрия, 2 – в Калатис, 5 – в Одесос, 3 – в Синоп и 3 – в Митилен. Част от находката е съхранена в музея във Варна.

Брой на монетите: 200 + Ag

Място на съхранение: част в АМ – Варна

Най-късна монета: Антиох I (281-265)

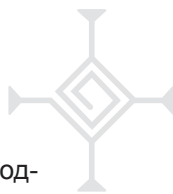
Трезориране: около 275-265 г. пр. Хр. (IGCH)

Karayotov (1994, 120)

Девня-1929 (бивше Река Девня), едноименна общ.; обл. Варна

На 10 ноември 1929 г. в двора на Панайот Тодоров от тогавашното село Река Девня, при копаене на яма за външна тоалетна, на дълбочина около 2 m, работниците се натъкват на два големи керамични съда [долиуми, наречени "кюпове"], пълни с римски сребърни монети от I в. пр. Хр. до III в. сл. Хр. Обстоятелствата по намирането и частичното разпръсване на находката са описани детайлно от *Лазаренко*. Вестта за откриването на находката се разпространила бързо и на мястото се събрали около 200 души. Някои започнали да пълнят монетите в чували. Разграбването е спряно от пристигналите общински служители и местния стражар. Привечер пристига и кметът на селото, заедно с брат си. Те пращат стражаря да потърси общинския писар, за да съставят акт за намерената находка и, след като остават сами, двамата напълват няколко чувалчета с монети и ги занасят в домовете си. На следващият ден, 11 ноември, пристига варненският окръжен управител заедно с други служебни лица. Констатирано било, че всички монети от по-малкия долиум са разграбени, докато от големия била взета само малка част от съдържанието му. Останалите монети са събрани и претеглени, заедно с прибраните предния ден от собственика на терена три чувалчета. Общото им тегло било около 290 kg. Количеството на разпръснатите монети не може да се установи, но вероятно е между 100 и 150 kg. Предполага се, че само кметът и брат му са заграбили около 90 kg. Много от лицата, които са взели монети в първите часове след откриването на находката, после започват да ги предлагат за продажба на цена 1500 лв за килограм, което е по-малко от тогавашната цена на среброто. Част от тези вторично продавани монети са изкупени от музея, а други – конфискувани. Още на 12 ноември първоначално събраните монети, т.е. около 290 kg, са предадени на Карел Шкорпил – председател на Варненското археологическо дружество. При направения първоначален оглед се установява, че най-ранните монети са на Траян, а най-късните – на Гордиан III.

Общият брой на монетите вероятно е над 120 000. Но от тях са съхранени само 81 044, от които 68783 в Народния музей в София (днес НАИМ при БАН) и 12 261 броя във Варненския музей (вж. таблицата по-долу). Вероятно над 30 000 монети (има сведения дори за 100 000 монети) са разграбени от населението, като дълго са се разпродавали на разни търговци и частни лица, някои дошли дори от чужбина.

В находката са застъпени монети от 60 императори и техни сродници. Подробно описание на монетите от находката, съхранявани в музеите във Варна и София, е направено от Mouchmov (1934) и е дадено в таблицата. Най-ранните монети са 29 денара на Марк Антоний (умрял 30 г. пр. Хр.), които се разпределят така: LEG II – 1, LEG VII – 1, LEG XI – 1, LEG XXI – 2, LEG VI (сечен при Марк Аврелий и Луций Вер) – 20, неопределени – 4 (записани от *Mouchmov* на френски като "Frustes", т.е. силно износени). Най-късните монети са на Траян Деций и Херений Етруск (PIETAS AVGVSTORVM), сечени след средата на 250 г. Трябва да се отчита, че повече от 30 % от първоначалния състав находката липсва.

Освен съхранените в двата музея монети, около 1500 екземпляра от находката попадат във втората част на колекция **Аврамов-1913** (София). Сред тях са предимно редки монети от римски императори и техни сродници: Дидий Юлиан, Пертинакс, Пупиен, Дидия Клара и др. Тези 1500 монети по-късно са разпродадени от наследниците на Аврамов в чужбина и не са включени в списъка.

Независимо от огромния брой запазени монети, липсата на значителна част от находката поражда сериозни проблеми с определяне на точното време на укриване на съкровището. Първоначално се предполага, че е заровено в земята през 250 г., когато Марцианопол е обсаден от готите, разрушен и опожарен. Готите обаче не са успели да намерят съкровището. През следващата година имп. Траян Деций води тежка битка с готите край Абритус (дн. Разград) и загива заедно със сина си Херений Етруск.

Мушмов (1932), приема, че това съкровище представлява градската хазна, която е била укрита при известието за предстоящото нахлуване на готите. Според него, е почти немислимо частно лице от онова време в Марцианопол да притежава такова голямо количество пари. Става дума за 350-400 kg сребърни монети, които намервачите са вадили от дълбокия изкоп с помощта на кофи и чували. При направените разкопки през 1930 г. под ръководството на Никола Мушмов се установява, че на мястото на трезориране е имало стара сграда с правоъгълна форма и с дебелина на зидовете 54 cm. "Кюповете" с монетите са укрити в югоизточния ъгъл на сградата, чиято площ е около 50 m². Дълбочината, на която са открити, е на около 2,80 m под нивото на терена през 1929 г. При разкопките не са намерени никакви съществени артефакти от римско време. *Мушмов* предполага, че съкровището съзнателно е укрито в най-обикновена сграда, като това е направено с цел тя да не привлича вниманието на завоевателите. В близост до тази сграда са открити основите на монументални постройки с основи, дебели до 3 m, зидани с големи каменни блокове.

Два века по-късно, през V в., върху старата сграда, където е заровено съкровището, е изградена нова къща с небрежно направен зид и с мазилка от глина и слама. Поколения наред от новите обитатели са живяли на 1,5 m над съкровище с огромно количество монети. През втората половина на XIX в. теренът, където са се намирали старите сгради, е бил насипан с пръст и отчасти превърнат в гробище. По-късно местната администрация дава разрешение да се строят нови сгради върху развалините на стария Марцианопол. Тере-

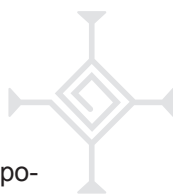

нът, под който се намират римските сгради, преминава в частни ръце и новите собственици попадат на находката.

Хипотезата, че находката представлява бивша градска или дори държавна хазна се натъква на сериозен проблем. Това е пълната липса на монети на Филип I Араб и неговите сродници и наличието само на 4 екземпляра от Траян Деций и сина му Херений Етруск. Присъствието на последните 4 монети в първоначалния състав на находката също не е сигурно, поради хаотичното вторично изкупуване и конфискуване на монети от частни лица **след** откриване на находката. При подобно вторично "попълване" на находката в нея лесно могат да попаднат 4 екземпляра от масово срещаните монети на Траян Деций и сина му, но намерени другаде. Практическата липса на монети, сечени след 244 г., е абсурдно за градска хазна, в която непрекъснато постъпват монети от ежедневния оборот.

Лазаренко оспорва изводите, направени от *Мушмов* след проведените разкопки. Според *Лазаренко*, монетите са открити в избено помещение на къща или отделна стопанска постройка, принадлежаща на частно лице – вероятно заможен гражданин на Марцианопол. Затварянето на съкровището (т.е. краят на неговото натрупване) е станало по времето на Гордиан III, защото сигурните най-късни монети са от негови емисии, сечени през 241-243 г. Предполагените на *Лазаренко* имат сериозна аргументация, но пораждаат нови въпроси. Възможно ли е такава огромна сума пари, държана от частно лице, да остане в земята след евентуалната смърт (дори естествена) на притежателя си? Ако той е умрял или загинал в интервала 241-243 г., то предполагаемото разрушаване на Марцианопол от готите през 250/251 г. е имало достатъчно време (почти 10 години), през което неговите роднини или съседи да потърсят и намерят съкровището. Ако никой не е намерил монетите след смъртта на притежателя им, то трябва да се приеме, че тяхното натрупване е ставало много тайно и е останало неизвестно за околните, особено за родствениците му, ако укривателят изобщо е имал такива.

Тук ние изказваме **трета хипотеза** относно трезорирането на съкровището. Най-вероятно и най-логично е да се предположи, че такава огромна сума пари е събирана тайно и за нея е знаел само един човек. При разкопките *Мушмов* (1932) установява, че долиумите са заровени на 50 см в здрава почва. Приемаме, че собственикът на парите е частно лице, което е укрило монетите в собствения си дом. Долиумите, в които се съхраняват монетите, са били предварително заровени в къщата му, може би в избено помещение, така че да могат да се замаскират, чрез покриване отгоре с пръст. Долиумите са били с капаци, защото при откриването им намервачите не са разбрали дали са пълни и се е наложило да счупят по-малкия. Натрупаната сума от монети е събирана през относително дълъг период от време, а не е резултат от еднократно плащане. Възможно е дори да е наследствено, фамилно съкровище, предавано по наследство от дядо и баща на син. Косвено потвърждение на това предположение е съпоставката на процентното съдържание на монетите на най-често срещаните владетели в Девненската находка, сравнено със същия процент, получен на базата на всички останали находки (включително Девненската).

Тази съпоставка е направена в Приложението на този опис. Вижда се, че процентният дял на монетите от Девненската находка, емитирани от времето на Хадриан до Максимин I включително, е системно по-голям отколкото същия дял, валиден за всички останали находки. Срив настъпва едва при Гордиан III: в запазената част от Девненската находка монетите на този император съставляват едва 0,346 %, при 9,810 % за всички находки, укрити до 250 г. Това означава, че основната част от монетите е била натрупвана от около средата на II в. до началото на управлението на Гордиан III. Дали обаче това е последният владетел, застъпен в съкровището ?

Вероятно не, защото трябва да се отчете огромната физическа маса на натрупаните до този момент монети и фактът, че те, веднъж поставени в долиумите, не е било възможно да се размесват. С други думи всяка по-нова партия монети се изсипва върху по-старите, при което се получава **послойно** разпределение по височина на долиума, като по-старите емисии са предимно в долната част, а по-новите – в горната. Безспорно е, че в последните добавени порции монети са присъствали и екземпляри от по-стари емисии (императори), но е категорично ясно, че най-отгоре в долиумите са се намирали монетите на последните по хронология императори: Гордиан III, Филип I и Траян Деций. При откриването на долиумите, по-малкият от тях е счупен и разграбен изцяло. Напълно допустимо е това да е първият по хронология на натрупване съд, който, след като е бил запълнен, повече не е отварян и към него не са добавяни нови монети. Новите "порции" монети са натрупвани в големия долиум. В неговата най-горна част би трябвало да са монетите на най-късните императори – сечени до 250 г.

След откриването на находката, от големия долиум е взет слой монети с дебелина 15-20 см (*Лазаренко 2014, 268*). Приблизителната оценка показва, че този слой е съдържал поне 10 000 монети. Много е вероятно именно този слой да е съдържал монети на Гордиан III, Филип I, Траян Деций и техните родственици. Последните лица, които нерегламентирано са взели голямо количество монети, са кметът на селото и брат му. Те просто са обрали "каймака" от най-добре запазените, най-късните емисии от монети, намиращи се в горната част на големия долиум. Няма никакви сведения от тях двамата по-късно да са изземвани монети. Свидетели споменават, че кметът и брат му са си присвоили 90-100 kg монети. Истинското количество вероятно е наполовина, т.е. около 45-50 kg. Като сравнително интелигентни и материално обезпечени, те не са бързали да пласират заграбените с измама монети, а са ги укрили временно, след което са ги продали тайно и вероятно на доста добра цена.

Чрез предположенията, изложени в тази "трета" хипотеза, може да се обясни малкият дял от монети на Гордиан III, липсата на монети на Филип I и нищожното наличие на екземпляри от времето на Траян Деций. Монети от тези императори са присъствали в първоначалния състав на находката, но, поради специфичното **послойно разпределение** по височина са били разграбени. Именно послойното хронологично разпределение на монетите в големия долиум и отнемането на горния слой от 15-20 см е довело до деформация в разпределението по владетели. В такъв случай може да се направи заключението,

че съкровището е затворено около средата на 250 г., като собственикът или собствениците му, вероятно са загинали при защитата на Марцианопол от нападението на готите. *Лазаренко* смята, че градът не е пострадал сериозно през 250/251 г., но едва ли жадните за плячка готи ще оставят настрана Марцианопол, за да отидат и да обсаждат много по-отдалечения Филипопол (Пловдив).

Много скоро след инвентаризиране на монетите в музеите, се налага част от най-редките екземпляри да участват в една мистериозна размяна. През 1934 в района на гр. Валандово (днес в Република Македония) е намерена находка, която, наред с другите монети, е съдържала златна монета на българския цар Йоан Асен II (1218-1241). Това е първата и единствена известна засега златна монета от средновековна България. Монетата е придобита от хърватски колекционер. Чрез посредник той се свързва с Тодор Герасимов и предлага да размени монетата на Йоан Асен II срещу няколко редки денари от находката **Девня-1929**. Министерството на Народното просвещение дава разрешение за такава размяна. През 1936 г. на тайна среща в Белград посредник на хърватския колекционер предава на Герасимов златната монета на Йоан Асен II, срещу която получава 14 денара, сред които следните: Веспасиан с Тит и Домициан, Плотина, Марциана, Дидий Юлиан, Дидия Клара и Манлия Скантила (*Авдев*).

Находка с приблизителните размери на **Девня-1929** е открита край гр. Ниш (Сърбия) през 1936 г. но е разпръсната изцяло.

Брой на монетите: 120 000 + Ag

Място на съхранение: 68 783 в НАИМ – София, 12 261 в ИМ – Варна

Най-късна монета: Траян Деций (250) ?

Трезориране: късната есен на 250 г. (*Мушмов* 1932); 241-243 г. (*Лазаренко*)

Мушмов (1932), **6-263**; *Mouchmov* (1934); *Paunov and Prokopov* (2002, 48);

Авдев (2012, 67); *Лазаренко* (2014), **ИМРА-1-265**

Доброглед-2007, общ. Аксаково; обл. Варна

През 2007 г. *Dima* публикува една находка от сребърни монети на Истрос, намерена неизвестно кога и как в землището на с. Доброглед. Находката се съхранява в РИМ – Варна. Находката съдържа 67 монети от познатия истро-ски тип "две младежки глави обърнати една спрямо друга / ΙΣΤΡΙΗ, орел върху гърба на делфин". Монетите са отсечени през IV-III в. пр. Хр. и принадлежат най-малко на 17 различни емисии, като средното им тегло е около 5,80 g.

Най-общо монетите на Истрос се делят на 4 групи, макар че тази класификация е все още твърде дискуссионна. Приема, че монетите от групи I и II се различават от групи III и IV най-вече по тегловния си стандарт. Монетите, принадлежащи към II и III група са сравними по тегло, но се различават най-вече по стила и по това, че в началото на група III вдлъбнатият квадрат – характерен за първите издания – изчезва и се заменя със символи (монограми). Монетите от групи I до III се срещат рядко в находки. Най-често срещаните монети на Истрос принадлежат към група IV. Всички монети от Доброглед са от IV група.

Авторът предлага нова относителна и абсолютна хронология на истрийските монети от тази група. Според наличието и местоположението на монограмите на **реверса**, монетите от находката могат да се разделят на четири групи:

- 1) без монограми на реверса – 1 екз.;
- 2) с монограм в дясното поле (B, Γ, I, Δ), без монограм под делфина – 4 екз.;
- 3) с два монограма: в дясното поле (Θ, I, K, Δ, ' / ') и под делфина – 10 екз.;
- 4) с монограм под делфина, без монограм в полето – 53 екз.;

Монетите от първите 3 групи са по-ранни. Четвъртата група е съставена от по-късни монети, които принадлежат към 2 емисии: с монограми **A** и **Δ** под делфина в различни варианти. Монетите с монограм **A** под делфина, според *Dima*, са най-късни, тъй като са почти нециркулирали. Теглото на монетите не е значение за тяхната периодизация във времето, защото са сечени така, че от единица сребърен слитък да се получи точно определен брой монети, независимо от тяхното индивидуално тегло (т. нар. система "**al-marko**"). Според *Dima*, монетите от група IV започват да се сечат малко преди 330 г. пр. Хр. До към 313 г. пр. Хр. се сечат монети с монограм в дясното поле, които с малко по-ранни. Монетите с монограм **A** и **Δ** под делфина в различни варианти си сечат от около 313 до около 300 г. пр. Хр. Сеченето на най-късните от тях – с монограм **A** и неговите варианти под делфина – продължава до около 275 г. пр. Хр. Съответното трезориране на съкровището може да се отнесе към 275-250 г. пр. Хр.

Брой на монетите: 67 Ag

Място на съхранение: РИМ – Варна, инв. №№ от 4094 до 4158

Най-късна монета: Истрос, ок. 275 г. пр. Хр.

Трезориране: 275-250 г. пр. Хр. (*Dima*)

Dima (2011), **AMV-VIII/2-47**

Ягнило-1895 (бивше Яйла), общ. Ветрино; обл. Варна

През 1895 г. Костадин Стойчев от с. Яйла, Новопазарско, намерил в двора си около 5 kg (около 2000) сребърни римски монети. От тази находка в АИМ – София са попаднали 250 екз., останалите били продадени на златари в Провадия и Елена, които ги стопили. Запазените екземпляри са денари от Веспасиан (69-79) до Марк Аврелий.

Забележителен е фактът, че постъпилите в НАИМ – София 250 монети от тази находка вече 125 години (!) не са публикувани.

Брой на монетите: около 2000 Ag

Място на съхранение: 250 в НАИМ – София

Най-късна монета: Марк Аврелий (139-180) ?

Трезориране: около 170-180 г. ? (НТ)

Владимирова-Аладжова (1984), **ГМСБ-10-32**

Вишовград-1954, общ. Павликени; обл. В. Търново

През 1954 г. жителите на с. Вишовград Д. Дончев и Тр. Бацов намират при оран в местността "Селище", където има останки от антични сгради, колективна находка от около 13 kg римски сребърни монети от II и III в., поставени в бронзов съд с висока тясна шия. Съдът е висок 25,5 cm, диаметър на най-широката част 17,5 cm и максимален диаметър на устието 10,5 cm. Дръжката на съда е лята, като в долната част, която е разширена и сплескана, е представено релефно голо дете (сатир?). От тази находка 9 kg монети постъпили в музея във В. Търново.

Монетите, постъпили в музея, са публикувани от *Б. Султов*. Според него общият брой на монетите в музея е 1716. Разпределението на монетите по владетели, дадено в публикацията на *Султов*, не е достатъчно професионално и не са уточнени прецизно номиналите на монетите (определени според стария каталог на Н. Cohen от 1884 и 1885 г.). Според *Султов*, разпределението на монетите по владетели е следното:

денари (70): Юлия Домна – 4; Каракала – 12, Макрин – 2, Диадумениан – 1, Елагабал – 53, Юлия Меза – 3, Максимин I – 2, Балбин – 1,

антониниани (1630): Пупиен – 2, Гордиан III – 1229, Филип I Араб – 301, Отацелия Севера – 66, Филип син – 40.

Султов определя като най-късна една монета на Филип I Араб с надпис на реверса PMTRP IIII COS II PP, сечена през 247 г. (*RIC IV, No 4*) На тази база той предполага, че съкровището е укрито в началото на 248 г. Следователно монетите са натрупани най-вече по време на управлението на Гордиан III и първата половина от управлението на Филип I Араб. Става дума за сериозна сума пари, тъй като, ако се съди по първоначалното тегло на монетите, то техния брой вероятно е бил около 3000, т.е. приблизително същото количество, както находка **Павликени-1977**, намерена на около 10-12 km северно от Вишовград.

Брой на монетите: 3000 + Ag (13 kg)

Място на съхранение: 1716 в РИМ – В. Търново ?

Най-късна монета: Филип I Араб (247)

Трезориране: 248 г. (*Султов*)

Султов (1962), **ИМТ-1-16**

Горна Оряховица-1939, обл. В. Търново; **IGCH 521**

През 1939 г. в околностите на града бил изкопан меден съд с 355 тетрадрахми, които се разпределят така: 338 с надпис ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΠΡΩΤΗΣ, между тях се намирили варианти с двадесет различни монограми. Сред другите монети имало: два екземпляра с надпис ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΔΕΥΤΕΡΑΣ, и двата са от един тип с монограми ΠΑΡ и ΠΑΚ; седем варварски имитации на тетрадрахми на Първа македонска област; седем тетрадрахми с името на Александър Велики и знака на монетарницата на Месамбрия на Черно море – коринтски шлем с грива; от тях три екземпляра са с еднакви монограми ΔΑ и ΠΥΡ; един с ΔΑ и ΔΙ; един с ΔΑ и ΠΡΟ; един с ΔΑ и ΑΝΤ; един с ΜΑ и ΔΑ (*Karayotov*). Една тетрадрахма на Филип III Аридей със знак – прора и над нея букви ΔΥ. Общо 355 екз.

Всички екземпляри, поради дългия престой в медния съд, са придобили сиво-зелена патина. С най-износена повърхност са монетите от Първа македонска област.

В IGCH тази находка е инвентирана под името "Горна Оряховица", поради което и тук се описва под това име. Но трябва да се отчита, че е открита на територията на крепостта **Ряховец** край Горна Оряховица. Според първото съобщение, находката е открита през 1939 г., така е записана и в IGCH. От друга страна, Бъчваров на два пъти пише, че годината на откриване е **1936**, но без да посочва източника на тази информация (*Бъчваров 1992*). И накрая, още при първото съобщение за тази находка Герасимов пише, че монетите са 354, но при изброяването им се оказват 355, което е по-правилния брой, така са записани и в IGCH, и от *Karayotov (1994; 2012)*.

Брой на монетите: 355 Ag

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: Първа мак. обл., II в. пр. Хр.

Трезориране: около 125 г. пр. Хр. (IGCH); 120-100 г. пр. Хр. (*Паунов*)

Бъчваров (1992), ИМТ-7-41; Karayotov (1994, 118);

Паунов (2009/2010), ИМТ-24/25-127; Prokopov (2012, 221); Карайотов (2012, 271)

Димча-2001, общ. Павликени; обл. В. Търново

По сведения на местни жители, около 2001 г. в землището на селото, в местността "Камънака", е намерена голяма находка, съдържаща между пет и десет хиляди римски денара. Находката е открита на дълбочина около 1,20 m, в основите на сграда с каменен градеж. Монетите били сечени в периода от I пр. Хр. до II в. сл. Хр. Твърди се, че в находката имало 4 денара на Брут от типа EID MAR на реверса (шапка между два кинжала), около 10 денара на Клавдий и др. Няма сведения за най-късно емитираните екземпляри. Монетите от находката са разпръснати. Вероятно разпределението на монетите по владетели е подобно на находка **Долни Дъбник-1910** (Плевен).

Брой на монетите: 5000-10000 Ag

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: Рим, ок. I-II в. сл. Хр. ?

Трезориране: 80-120 г. ? (НТ)

По сведения на местни жители

Лясковец-2003, общ. Велико Търново

Около 2003 г. в землището на Лясковец била намерена огромна находка, съдържаща около 86 000 сребърни денара и антониниана (по други сведения броят на монетите бил 127 000). Находката била открита на дълбочина около 1 m, поставена в голям бронзов котел с капак. Според други сведения, монетите били подредени на фишеци, скрити под пода на останки от римска вила.

Най-късните монети били антониниани на Хостилиан. Монетите са разпродадени изцяло. Ако информацията за находката е вярна, тази находка се превръща във втората по брой на монетите след **Девня-1929** (Варна). И тук, както при **Девня-1929**, може да се гадае дали това е частен депозит на някой местен богаташ или са императорски пари, предназначени за изплащане на заплатите на участниците в армията на Траян Деций в битката при Абритус през 251 г.

Брой на монетите: 86 000 + Ag

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: Хостилиан (250-251) ?

Трезориране: ок. 251 г. ? (НТ)

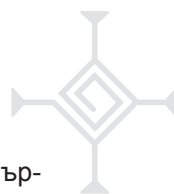
<http://www.blitz.bg/news/article/202697> (2013)

Павликени-1977 (Върбовски ливади); обл. В. Търново

По време на редовни археологически разкопки през 1977 г. (според *Владкова* – участник в разкопките – откритието е станало през 1976 г.) в жилището на собственик на римска грънчарска работилница в античния керамичен център край Павликени е намерена находка от 3728 римски денари от I-II в. Находката е открита в землището близкото до Павликени село **Върбѝвка**, в местността "Върбовски ливади". Монетите били поставени в керамичен съд, заровен в земята в жилищната част на южното крило на сградата. Това е указание, че находката е пълна и е намерена във вида, в който е трезорирана. Най-вероятно съкровището е било притежание на собственика на античната керамична работилница. С малки изключения, всички монети в находката са много добре запазени. В най-добро състояние са монетите, сечени по времето на Марк Аврелий (161-180) и консекрационните денари с името на Антонин Пий. Находката е постъпила изцяло в сбирката на РИМ – В. Търново, но през 2006 г. монетите са откраднати при голяма кражба в музея и днес са в неизвестност.

Монетите от находката са публикувани от *Цочев* (1998). Те се разпределят по епоними така: Римска република – 1; Марк Антоний – 4; Марк Антоний и Октавиан – 1; Нерон – 20; Галба – 10; Отон – 5; Вителий – 22; Веспасиан – 238; Тит – 62; Юлия Тити – 1; Домициан – 227; Нерва – 83; Траян – 636; Матидия – 1; Хадриан – 578; Сабина – 44; Елий Цезар – 8; Антонин Пий – 742 (от тях 179 консекрационни); Антонин Пий с Марк Аврелий – 12; Фаустина Стара – 305; Марк Аврелий – 361; Фаустина млада – 193; Луций Вер – 124; Луцила – 50. Като се имат пред вид изображенията на лицето и опакоето на монетите, в находката се срещат общо 790 различни типа монети. Сред тях са застъпени и 4 малоазиатски драхми, сечени по времето на Траян (98-117).

Според *Paunov and Prokopov*, най-ранната монета – републиканският денар на Gn. Antonius Lentulus Octavianus, сечен през 75 г. пр. Хр., е силно износен. Любопитен е фактът, че тази монета е била в обръщение около 240 години. Най-късните монети са с името на Марк Аврелий и Луций Вер, сечени между декември 166 и декември 167 г. (RIC III, M. Aurelius, NoNo 170, 171, 574, 576). Така краят на 167 г. е най-късната дата на затваряне на съкровището и скоро след това то е укрито в земята.

Цочев предполага, че съкровището е постъпило в земята по време на Първата маркоманска война през 167 г. сл. Хр. Според *Владкова (2014, 15)*, това е станало през 70-те години на II в. при нахлуването на костобоките в Северна България.

Брой на монетите: 3728 Ag

Място на съхранение: РИМ – Търново (открадната)

Най-късна монета: денар на Марк Аврелий (167)

Трезориране: около 167 г. (*Цочев*); 170-180 г. (*Владкова 2014, 15*)
Цочев (1998); Paunov and Prokopov (2002, 58);
Владкова (2011, 14); Владкова (2014, 15)

Ряховец-1939, общ. Горна Оряховица; обл. В. Търново

През 1939 г. *Герасимов* съобщава за откриването на голяма монетна находка в района на Горна Оряховица, която, според по-късните съобщения, е била открита в околностите на крепостта Ряховец (*Бъчваров*). Неизвестно при какви обстоятелства, в керамично гърне били намерени повече от 1000 варварски имитации на драхмите на македонския владетел Филип III Аридей (323-316). Всички екземпляри имали корубеста форма. На повечето от тях на лицето, вместо глава на Херкулес, имало пъпковидна издатина. В статията на *Бъчваров* тази находка е означена като "Ряховец II".

Брой на монетите: 1000 + Ag

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: имит. Филип III (II-I в.)

Трезориране: III в. пр. Хр. (*Бъчваров*); II-I в. пр. Хр. (НТ)
Герасимов (1941), 13-342; Бъчваров (1990), Н-3-32

Самоводене-1957, общ. Велико Търново; IGCH 395

През 1957 г. в околностите на Самоводене е открита находка от златни статери на македонските владетели Филип II (51 бр.) и Александър Велики (15 бр.). Статерите на Филип II са със 8 различни знаци (монетарници), а тези на Александър са със седем знаци. Находката е постъпила в музея във Велико Търново. Находката е публикувана от *Русева (1989)*. Филипските статери са предимно постумни, сечени в Пела (29) и Амфиол (22), една от монетите е нециркулирала, mint state. Според подробния анализ на *Русева*, находката е трезорирана малко след 323 г. пр. Хр.

Брой на монетите: 66 Au

Място на съхранение: РИМ – В. Търново

Най-късна монета: Александър III (323)

Трезориране: около 325-320 г. (*IGCH*); 323-320 г. пр. Хр. (*Русева*)
Русева (1989), Н-3-14

Буковец-1936, общ. Видин; *Paunov & Prokopov 7*

През 1936 г. в една нива били намерени около 1000 римски републикански денари. От тази находка инж. Таков, колекционер от София, купил 500 броя, у когото *Герасимов* успял да ги прегледа. Застъпени били следните фамилии: анонимни (20), Aburia, Aemilia, Annia, Antestia, Appuleia, Atilia, Aurelia, Baebia, Calidia, Cassia, Claudia, Clovia, Cloulia, Coilia, Cornelia, Cupiennia, Curiatia, Curtia, Decimia, Domitia, Fabia, Fannia, Flaminia, Fonteia, Furia, Gellia, Iulia, Iunia, Licinia, Lucilia, Lutatia, Maiania, Manlia, Marcia, Minucia, Opimia, Papiria, Pinaria, Porcia, Renia, Rutilia, Saufeia, Sempronia, Sentia, Sergia, Servilia, Terentia, Thoria, Tullia и Valeria (*Герасимов*).

В описа на *Paunov and Prokopov*, е посочено погрешно, че находката е открита в с. Буковец, обл. Монтана, но в действителност, според съобщението на *Герасимов*, местонамирането е край село със същото име, но в област Видин. Датирането на монетите е направено в описа на *Paunov and Prokopov*. Най-ранната монета е от 148 г. пр. Хр. (Atilia). Най-късната монета е на С. Clodius, датирана през 41 г. пр. Хр., подобно на находка **Бели брег-1965** (Монтана), но, според Crawford, укриването на находката е станало около 77 г. пр. Хр. (?).

Брой на монетите: около 1000 Ag

Място на съхранение: неизвестно

Най-късна монета: реп. Рим, С. Clodius (41 г. пр. Хр.)

Трезориране: около 40 г. пр. Хр. ? (НТ); около 77 г. пр. Хр. (Crawford)

Герасимов (1938), 11-320; Paunov and Prokopov (2002, 21)

Генерал Мариново-1963, общ. Видин

През 1963 г. един жител на селото изкопал случайно в двора си меден съд с около 59 kg римски сребърни монети от II-III в. Находката е откупена за музей във Видин, според съобщение на Й. Атанасова (*Герасимов*). Странно е, че при наличие на такава огромна находка, при това запазена в държавен музей, липсва каквото и да е описание на монетите повече от 50 години след нейното откриване. Според *Върбанов*, най-късните монети в тази находка са на Траян Деций.

Брой на монетите: 20 000 + Ag

Място на съхранение: ИМ – Видин

Най-късна монета: Траян Деций (249-251)

Трезориране: 250-251 г. ? (НТ)

Герасимов (1964), 27-242; Върбанов (2014, 93)

Власатица-1950, общ. Враца; *IGCH 424*

През 1950 г. при копаене на пръст за тухли, работниците изровили голям керамичен съд, съдържащ около 1000 тетрадрахми на Филип II. Находката била поделена между намервачите.

Брой на монетите: 1000 Ag

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: Филип II (359-336)

Трезориране: края на IV в. пр. Хр. (IGCH)

Герасимов (1952), 18-402

Градешница-1964, общ. Криводол; обл. Враца

През ноември 1964 г. в местността "Квачките" било намерено гърне с 435 римски републикански денара, 336 денара от императорската епоха и 7 сребърни гривни. Всички републикански денари били много изтрити. Императорските денари били от следните владетели: Клавдий – 9, Нерон – 13, Галба – 8, Отон – 3, Вителий – 6, Веспасиан – 163, Домициан – 90, Тит – 1, Нерва – 16, Траян – 27. Находката била купена за музея във Враца, но през 2003 г. изчезва след кражба.

В книгата на *Paunov and Prokopov* е дадено подробно описание на 411 римски републикански и 336 императорски денара. Най-ранна монета от републиканските е един анонимен денар от 179-170 г. пр. Хр., а най-късните са легионерски денари на Марк Антоний от 32-31 г. пр. Хр. Императорските монети се разпределят така: Август – 16, Клавдий – 9, Нерон – 13, Галба – 8, Отон – 3, Вителий – 6, Веспасиан – 163, Домициан – 90, Тит – 1, Нерва – 16, Траян – 27, неопределени поради силно износване – 17. Според *Paunov and Prokopov*, укриването може да се свърже с Втората Дакийска война, 105-106 г., по времето на император Траян.

Според *Davis and Paunov*, най-късната монета е денар на Траян, сечен 108/109-111 г. Сред републиканските денари има една имитация, фура. В последната публикация разпределението на монетите е следното: 427 републикански и 343 ранно-императорски денари (*Davis and Paunov* 2012).

Брой на монетите: около 770 Ag и накити

Място на съхранение: 747 в ИМ – Враца, бивш инв. № 3456

Най-късна монета: Траян (108-111)

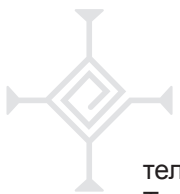
Трезориране: 108-111 г. (НТ); 105-106 г. (*Paunov and Prokopov*)

Paunov and Prokopov (2002, 52); *Davis and Paunov* (2012, 408)

Криводол-1967; обл. Враца

През 1967 г. при копане на пръст за тухли, било намерено гърне, съдържащо 86 римски ауреуса от III в., две масивни златни гривни, 2 златни обеци и една златна верижка. На д-р Шишков от Плевен били показани 4 ауреуса: 2 на Проб, единия с два бюста наляво на аверса, другия – Проб в квадрага на реверса; 1 от Тацит и 1 от Аврелиан. Тези монети били със знака на монетарницата в Сисция – SIS. Находката е разпръсната.

По-късно в НАИМ – София постъпват общо 10 монети от тази находка (Божкова, 1996). Седем от тях са на Тацит (275-276) и три на Проб, включи-

телно и един "двуобразен". От ауреусите на Тацит 6 са леки, един е тежък. Тежкия ауреус (6,36 g) не е описан в достъпната литература. На реверса е изобразен Сол прав в квадрага наляво, като надписът около изображението е CONSERVAT, а под отреза – VOT X.

Рядък е и ауреусът на Проб с два бюста наляво. В Сисция е сечен подобен ауреус с изобразени на аверса наложени (един зад друг) образи на Проб с лавров венец и Сол с лъчиста корона, обърнати **наляво** (RIC, Probus, No 596). Този ауреус, сечен през 277 г. (Sear, 2005, p. 467), е с много висока степен на рядкост (**R⁴**). Другите ауреуси на Проб, постъпили в музея, са сечени в Лугдунум (276) и Сердика (280). Всички монети са отлично запазени.

Брой на монетите: 86 Au и накити

Място на съхранение: 10 в НАИМ – София

Най-късна монета: Проб (280)

Трезориране: 280-282 г. (Божкова)

Божкова (1996), **A-4-23**

Вратарите-1985, общ. Добричка

През 1985 г. в землището на селото била открита находка от 132 сребърни диобола на Аполония Понтика и Месамбрия. Монетите се разпределят по равно – 66 екз. за всяка от двете монетарници. Диоболите на Месамбрия са от типа "Коринтски шлем насреща / МЕТА в колело" и са с два вида магистратски монограми: A/Λ – 13 екз., N/I – 11 екз. и без монограми – 42 екз. Много от монетите на Месамбрия (тези без магистратски символи) могат да се характеризират като варваризирани монети, поради по-лошия си стил. Средното тегло на монетите е около 1,25 g и варира между 0,93 и 1,55 g. Според (Karayotov 1994), месамбрийските монети са укрити скоро след тяхното отсичане. Диоболите на Аполония са от типа "Медуза / изправена котва", но метричните им характеристики не са известни.

Брой на монетите: 132 Ag

Място на съхранение: AM – Варна, инв. № I 3211-3342

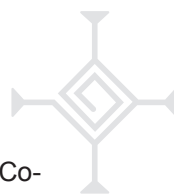
Най-късна монета: диоболи, Месамбрия, IV в. пр. Хр.

Трезориране: около 375-350 г. пр. Хр. (Карайотов 2009)

Karayotov (1994, 24, 79-81); Карайотов (2009), **НСЕ-5-55**

Тянево-1916 (бивше с. Базаурт), общ. Добричка

През м. юни 1916 г. в нивата на Георги Величков в местността "Карасулук" били намерени две плитки сребърни блюда, дълги 27 cm, дръжките им са украсени с по две лебедови глави. Намерени са още: сребърен яйцевиден канелирен съд, две сребърни торкви от вит тел, шест сребърни гривни, няколко сребърни обеци, един сребърен медальон със сърцевидна форма, украсен с релефна фигура на Ерос и др. предмети. Заедно с предметите са намерени 1430 сребърни римски монети (денари) от времето на републиката до Хадриан

(117-138). Всички предмети са откупени за сбирките на Народния музей в София (*Филов и Велков*). За откупуване на монетите не се споменава. Вероятно са откупени и по-голямата част от монетите. В съобщението на *Филов и Велков* не е указано кой е определил първоначалното разпределение на монетите по владетели и дали това определяне е било достатъчно прецизно.

Монетите от находката, съхранявани в НАИМ-София, са публикувани подробно след почти 90 години (*Божкова 2003*). През това време броят им вече е 976. Те се разпределят по владетели по следния начин:

Нерон – 26, Отон – 1, Вителий – 9, Веспасиан – 211, Тит (при Веспасиан) – 12, Домициан (при Веспасиан) – 20, Тит – 12, Divus Vespasianus – 9, Домициан (при Тит) – 10, Домициан – 141, Нерва – 54, Траян – 456, Елий Цезар – 1, Каракала – 2, Север Александър 1, неопределени – 2.

Този състав на находката се различава от първоначално обявения по три пункта:

- 1) липсват републикански денари;
- 2) липсват монети на Хадриан, има само един денар на Елий Цезар;
- 3) появяват се монети, емитирани много по-късно от времето на Хадриан.

Освен това се вижда, че съществува голям хиатус между Елий Цезар (136-138) и Каракала (196-217). Изобщо монетите на Каракала и Север Александър стоят изолирано на фона на многобройните денари от I и началото на II в. Наличието на хиатус е обяснено с предположението, че част от находката се е изгубила през годините (*Божкова*). Възможно е до 1/3 част от първоначалния брой на монетите за 90 години да е изчезнала. Тази значителна липса принуждава *Божкова* да се въздържа от датiranje на укриването на находката. Липсват най-късните, следователно и най-запазените екземпляри от находката. Възможно е последните, като по-качествени, да са подбрани от намервачите и укрити с цел продажба. Не е изключено монетите от времето на Хадриан да са били най-късни в находката, а тези на Каракала и Север Александър да са прибавени по-късно.

За датiranje на укриването може да помогне от една страна, анализът на накитите, а от друга – мястото на намиране на находката. Тя е открита на около 0,5 km югозападно от очертанията на антично селище, върху което се е намирало изчезналото днес село Малък Базаурт (от 1942 до 1969 г. – с. Горско). Днес същата местност се намира в землището на с. Тянево. На около 500 m северно от античното селище е преминавал римския път, водещ към Дионисопол, източно разклонение на пътя Дуросторум-Марцианопол (*Русева-Слоко-ска, Ненова-Мерджанова*). При анализ на стиловите особености на накитите и предметите е установено, че някои от тях се употребяват до средата, дори до края на III в. Тази находка е близка по състав с **Николаево-1909** (Плевен) и **Ценово-1932** (Русе). Съдбата на монетите от **Тянево-1916** е много подобна на тези от **Ценово-1932**: от първоначално големият брой монети, завършващи с Гордиан III, след време в НАИМ-София постъпват само по-ранните и по-изтърканите, като последни сред тях и най-късни се оказват отново денарите на Север Александър. Тези, които са по-късни от времето на Север Александър (след 235 г.), като по-запазени, може да са били предварително отделени

от находката по чисто търговски критерии и разпродадени. На тази база, като вероятно време за трезориране на **Тянево-1916**, би трябвало да се приеме средата на III в., във връзка с нахлуването на готите на юг от Дунава в периода 248-250 г., при което е обсаден Марцианопол. За да стигнат до Марцианопол, без съмнение, готите са минали много близо до античното селище, разположено в землището на днешното с. Тянево. Следователно **Ценово-1932** (Русе) и **Тянево-1916** може да са укрити по едно и също време.

Paunov and Prokhorov (2002) датират укриването на тази находка около 120-138 г., без да знаят точния ѝ състав. След публикацията на *Божкова (2003)* и анализът на накитите, направен от *Русева-Слокоска и Ненова-Мерджанова (2003)*, може да се допусне и значително по-късно укриване.

Брой на монетите: 1430 Ag и предмети

Място на съхранение: 976 НАИМ – София, инв. № LIII (монетите) и № 5848-5872 (накитите)

Най-късна монета: Елий Цезар (136-138) или Север Александър (222-235)

Трезориране: около 120-138 г. (*Paunov and Prokhorov*); ок. 138 или ок. 250 г. ? (НТ)

Филов и Велков (1920), VII-150;

Paunov and Prokhorov (2002, 54); Божкова (2003), HE-1-35;

Русева-Слокоска и Ненова-Мерджанова (2003), HE-1-51;

Момчилградско-2004; обл. Кърджали

През 2008 г. *Койчев* съобщава, че в Момчилградско е открита находка от 2100 сребърни монети, от тях 300 монети са диоболи на тракийския владетел Сараток. Неговите монети са от типа глава на владетеля/грозд и глава на владетеля/монограм. В находката има 300 монети, сечени в Парион, и неуточнен брой на Тракийски Херсонес от типа лъв/вписан квадрат. Сред последните има монети с надпис АМА и двойна брадва. Първото съобщение за тази находка е публикувано през 2004 г.

Брой на монетите: 2100 Ag

Място на съхранение: неизв. ?

Най-късна монета: Сараток (400-369) ?

Трезориране: ок. 400-369 г. пр. Хр. ? (НТ)

Койчев (2008, 288)

Голяма Брестница-1958, общ. Ябланица; обл. Ловеч

През януари 1958 г., при оране на едно лозе в местността "Жидовец" до селото, тракторът изровил до един стар зид 9,5 kg римски денари и антониниани. На мястото, където е намерена находката, има много останки от антични сгради от римската епоха (II-III в.). Монетите, заедно с други предмети, са откупени за музея в гр. Плевен. Находката е публикувана от *Бънов* през 1993 г. Общият

брой на монетите, съхранени в ИМ-Плевен е 2324, а разпределението им по владетели е следното:

денари (1500): Нерон – 1, Вителий – 4, Веспасиан – 41, Тит – 11, Домициан – 11, Нерва – 5, Траян – 202, Хадриан – 249, Сабина – 14, Елий Цезар – 4, Антонин Пий – 224, Антонин Пий с Марк Аврелий – 1, Фаустина Стара – 108, Марк Аврелий – 186, Фаустина Млада – 181, Луций Вер – 30, Луцила – 19, Комод – 52, Криспина – 11, Септимий Север – 31, Юлия Домна – 16, Каракала – 7, Плаутила – 1, Гета – 5, Макрин – 2, Елагабал – 27, Юлия Паула – 2, Юлия Меза – 6, Север Александър – 27, Орбиана – 1, Юлия Мамея – 9, Юлия Со-емия – 3, Максимин I – 6, Гордиан III – 3;

антониниани (933): Каракала – 11, Елагабал – 13, Балбин – 1, Гордиан III – 391, Филип I Араб – 261, Отацилия Севера – 113, Филип II син – 123, Траян Деций – 5, Херения Етрусцила – 3, Херений Етруск като цезар – 12.

Повечето монети са продукция на Римската монетарница. Малка част от антонинианите са отсечени в Антиохия: Гордиан III – 29, Филип I Араб – 7, Отацилия Севера – 55, Филип II син – 5, или общо 96 екземпляра.

Бънов предполага, че съкровището е принадлежало на някой от близките храмове – на светилището в местността "Жидовец" или на това при "Глава Панагеа" – и е било трезорирано два пъти: веднъж през 179-190 г. и втори път – през 250 г. С това се обяснява различната износеност на монетите от II в.

Брой на монетите: около 3500 Ag

Място на съхранение: 2324 в ИМ – Плевен, инв. № 125-282 и 921₁-921₆₃₀

Най-късна монета: Траян Деций (250)

Трезориране: 250 г. (Бънов)

Бънов (1993), **ИМСЗБ-20-167**; Гуцераклиев (2000), **ИМЛ-5-31**

Ломец-2002, общ. Троян; обл. Ловеч

През 2002 г. в землището на това село е открита находка от над 600 тетрадрахми на Първа македонска област. Монетите са били укрита в 3 керамични съда. Находката е разпродадена. На същото място са открити от други намервачи около 2000 монети от IV-II в. пр. Хр. – златни статери и тетрадрахми (Prokоров).

Брой на монетите: 600 + Ag

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: ПМО, II в. пр. Хр.

Трезориране: около 125-100 г. пр. Хр. (Prokоров)

Prokоров (2012, 214)

Луковит-1991; обл. Ловеч

През 1991 г. в местността "Върбовец", на 1 km южно от гр. Луковит, е открита находка, състояща се от 1980 антониниана. Съхранява се в ИМ-Плевен. Открита е в местност, в която няма археологически структури. Монетите са били

поставени в керамична стомна с дълга дръжка, силно фрагментирана. Част от монетите са били разнесени ветрилообразно на площ от 20 m², вследствие на дългогодишно разораване на терена. Монетите са емитирани по времето на 27 императори и техни сродници: от Гордиан III до Клавдий II Готски. Разпределението на монетите по владетели и монетарници е следното (Бънов 1993):

Гордиан III (4): Рим – 4; **Филип I Араб** (8): Рим – 8; **Филип II** (2): Антиохия – 2; **Отацилия Севера** (2): Рим – 2; **Траян Деций** (7): Рим – 7; **Херения Етрусцила** (2): Рим – 2; **Требониан Гал** (40): Антиохия – 31, Медиолан – 2, Рим – 7; **Волузиан** (11): Антиохия – 2, Медиолан – 3, Рим – 6; **Валериан I** (261): Антиохия – 149, Виминациум – 37, Лугдунум – 2, Медиолан – 14, Рим – 59; **Мариниана** (2): Рим – 2; **Галиен** (943): Антиохия – 424, Виминациум – 3, Лугдунум – 3, Медиолан – 73, Рим – 375, Сисция – 60; **Салонина** (182): Антиохия – 3, Лугдунум – 1, Медиолан – 12, Рим – 59, Сисция – 47; **Валериан II** (9): Антиохия – 4, Рим – 5; **Салонин** (17): Антиохия – 10, Лугдунум – 6, Рим – 1; **Макриан** (6): Антиохия – 6; **Квиет** (2): Антиохия – 2; **Клавдий II Готски** (482): Кизик – 15, Рим – 194, Сисция – 237.

Общото тегло на монетите е 7, 37 kg. Бънов предполага, че находката е натрупвана предимно между двете големи готски нашествия в някогашна Мизия от 251 до 269 г. След 251 г. на Балканите настъпва стопанска разруха, сребърните монети се изтеглят от обръщение и се натрупват като съкровища. Започват да се секат непълноценни монети. През 269 г. 320 000 готи нахлуват на юг от р. Дунав и изпепеляват цялата област на север от Хемус. Предполага се, че тогава е укрито съкровището.

Брой на монетите: 1980 Ag

Място на съхранение: ИМ – Ловеч

Най-късна монета: Клавдий II Готски (268-269)

Трезориране: 269 г. (Бънов)

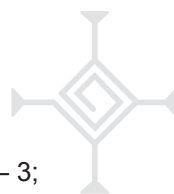
Бънов (1993), ИМСЗБ-21-137;

Бънов (2008, 336)

Малиново-1974, общ. Ловеч

През пролетта на 1974 г., по време на дълбока оран с трактор, на 1,5 km източно от селото, в местността "Куру-дере", е открит голям керамичен съд, съдържащ значителен брой "колониални" бронзови монети. От тази находка в ИМ-Ловеч постъпват 2826 монети, една от които е фолис на Диоклециан. В по-късна публикация Гущераклиев (2008) обръща по-специално внимание на 124 екз. от тази находка, сечени в Анхиало, които се разпределят по императори така: Септимий Север – 80, Каракала – 42, Гета – 1, Максимин I – 1. Според Draganov, монетите сечени в Деултум, са на императорите: Каракала – 3, Макрин и Диадумениан – 3, Александър Север и Юлия Мамея – 6, общо 12 броя.

Находката е описана подробно от Гущераклиев (1993; 2000). Разпределението на монетите по монетарници и владетели е следното:

Августа Траяна (общо 12 бр.): Септимий Север – 3, Каракала – 6, Гета – 3;
Анкира (общо 4 бр.): Каракала – 4;
Анхиало (общо 124 бр.): Септимий Север – 80, Каракала – 42, Гета – 1, Максимин I – 1;
Аполония (общо 1 бр.): Септимий Север – 1;
Бизантион (общо 1 бр.): Север Александър – 1;
Бизия (общо 2 бр.): Септимий Север – 1, Гета – 1;
Виминациум (общо 2 бр.): Траян Деций – 1, неопределен – 1;
Деултум (общо 12 бр.): Юлия Домна – 1, Каракала – 2, Макрин – 1, Диадумениан – 2; Север Александър – 2, Юлия Мамея – 4;
Дионисопол (общо 9 бр.): Север Александър – 9;
Марцианопол (общо 1179 бр.): Септимий Север – 274, Септимий Север и Юлия Домна – 3, Каракала – 102, Каракала и Юлия Домна – 4, Каракала и Гета – 1, Плаутила – 1, Гета – 3, Макрин – 52, Макрин и Диадумениан – 17, Диадумениан – 1, Елагабал – 340, Елагабал и Юлия Меза – 10, Север Александър – 366, Север Александър и Юлия Мамея – 4, Север Александър и Юлия Меза – 1;
Месамбрия (общо 2 бр.): Септимий Север – 1, Каракала – 1;
Миласа (общо 1 бр.): Каракала – 1;
Никея (общо 20 бр.): Септимий Север – 4, Юлия Домна – 1, Каракала – 5, Плаутила – 1, Макрин – 2, Север Александър – 7;
Никомедия (общо 14 бр.): Септимий Север – 1, Каракала – 8, Плаутила – 1, Диадумениан – 1, Север Александър – 3;
Никополис ад Иструм (общо 957 бр.): Комод – 1, Септимий Север – 78, Юлия Домна – 4, Каракала – 47, Плаутила – 9, Гета – 20, Макрин – 299, Диадумениан – 182, Елагабал – 315, Гордиан III – 2;
Никополис ад Нестум (общо 6 бр.): Каракала – 2, Гета – 4;
Одесос (общо 61 бр.): Септимий Север – 17, Каракала – 11, Гета – 1, Елагабал – 25, Север Александър – 7;
Пауталия (общо 57 бр.): Септимий Север – 18, Каракала – 27, Каракала и Гета – 2, Плаутила – 1, Гета – 9;
Перинт (общо 3 бр.): Гета – 1, Елагабал – 1, Гордиан III – 1;
Плотинопол (общо 6 бр.): Каракала – 6;
Рим (общо 1 бр.): Хадриан – 1 дюпондий;
Сердика (общо 59 бр.): Септимий Север – 4, Юлия Домна – 1, Каракала – 51, Гета – 3;
Стоби (общо 2 бр.): Юлия Домна – 1, Каракала – 1;
Тавион (общо 2 бр.): Каракала – 2;
Томи (общо 15 бр.): Каракала – 6, Гета – 3, Елагабал – 2, Юлия Паула – 1, Север Александър – 3;
Траянопол (общо 2 бр.): Каракала – 2;
Филипопол (общо 13 бр.): Комод – 1, Септимий Север – 4, Каракала – 5, Гета – 2, Елагабал – 1;
Флавиопол (общо 1 бр.): Септимий Север – 1;

Хадрианопол (общо 238 бр.): Комод – 1, Септимий Север – 34, Юлия Домна – 1, Каракала – 193, Гета – 7, Гордиан III – 2;

Юлиопол (общо 1 бр.): Септимий Север – 1;

Неопределени – 19 бр.

Монетите са предимно от големи номинали. Две от монетите – на Никомедия при Плаутила и на Никея при Каракала – са контрамаркирани на лицевата страна с Нике. Предполага се, че находката е укрита по време на готските нашествия през 249-251 г. В отделни статии са публикувани монетите на някои от монетарниците, представени в находката от Малиново, например: Анхиало (Гущераклиев 2008), Никополис ад Иструм (Гущераклиев 2002), Хадрианопол (Гущераклиев 2011) и др. Най-ранната монета е дюпондият на Хадриан, сечен в Рим.

Брой на монетите: 2826 + АЕ

Място на съхранение: ИМ – Ловеч, инв. № 1598 и 1599

Най-късна монета: Траян Деций (249-251)

Трезориране: 250-251 г. (Гущераклиев 1993)

Гущераклиев (1993), **ИМКю-5-361**; Гущераклиев (2000), **ИМЛ-5-16**;

Гущераклиев (2002, 123); Draganov (2007, 185);

Гущераклиев (2008, 315); Гущераклиев (2011), **ИМЛ-9-3**

Черни връх-1897, общ. Вълчедръм; обл. Монтана

През 1897 г. южно от селото, близо до кръстта на "Гунин връх", в нивата на Първан Миленков, били изкопани случайно две гърнета с "римски пари". Те били пренесени тайно през нощта от жените, които са ги открили, в медни съдове, с които намервачките имитирали, че носели вода от река Цибрица. Монетите били с общо тегло 28 оки, или около 35 kg, и били разпродадени на пръстенари по 5 лв за килограм. В съобщението не се указва изрично от какъв метал са били монетите, но фактът, че са продадени за изработване на пръстени, е косвено указание, че са били сребърни, вероятно денари и антонииниани от I-III в.

Брой на монетите: около 35 kg Ag (около 12 000 броя)

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: Рим, I-III в. ?

Трезориране: около 250-251 г. ? (НТ)

Дякович (1900, 150)

Величково-1937 (бивше с. Згарлии), обл. Пазарджик; *IGCH 690*

На 24 септември 1937 г. работникът Спас г. Гешев, като копаел земята в местността "Исови камъни", изровил на дълбочина 70-80 cm малко керамично съдче. То съдържало девет тетрастатери (определени първоначално като "декадрахми") с името на **дероните**, които веднага били поделени между него

и колегите му, работещи наблизно, а съдчето било счупено и захвърлено. След няколкодневно укриване на находката, намервачът решил да продаде монетите, които се намирили у него. След като ги предлагал на сарафи и златари в Пазарджик, които му давали неизгодна за него цена, той се обърнал накрая към К. Христович, агроном и уредник на музейната сбирка при читалище "Виделина". Христович купил предложената му монета и съобщил за нея в Народния музей в София. Музеят вземал бързи мерки за спасяване на находката и с помощта на местната административна власт прибрал останалите осем декадрахми, които за щастие работниците още не успели да продадат. Впоследствие е била открита и 10-та монета от същата находка (*Герасимов 1938; 1939; 1955*).

Според разказа на намервача, гърнето било прислонено до издатина на скалата и похлупено с кръгла дебела плочка от изпечена глина. От събраните фрагменти на гърнето се вижда, че то е имало форма на чаша, висока 16 cm, диаметър на основата 8 cm, а в горната част 11 cm. Стените са гладки, без орнаменти. Капакът е с диаметър 12,5 cm. Монетите са лежали на дъното на гърнето, покрити с дебел слой пръст, която се е натрупала вследствие на дългото просмукване на вода, примесена с пръст, през пролуката между съда и капака.

Около гърнето не е намерено нищо, което би могло да даде указание относно причините за укриване на монетите. Вероятно съкровището е било скрито набързо от притежателя му с надежда да си го прибере по-късно (*Герасимов 1938*).

Находката е еднородна и се състои изцяло от монети на тракийското племе дерони. Всички екземпляри, с изключение на един, са много добре запазени. Монетите се отличават с много висок релеф на изображението при среден диаметър около 35 mm. Отделните монети са с тегло между 38,90 и 40,65 g, като средното тегло на десетте екземпляра е 40,10 g. То е значително по-ниско от теоретичното тегло на декадрахмите по еврейско-атическата система, което теоретично е около 43 g. По-късно тези монети са определени като сребърни **тетрастатери** или додекадрахми, като предимство се даде на първия термин. Предполага се, че дероните са си служили със самостоятелна трако-македонска монетна система, в която основна единица е бил статера с тегло 9,82 g, който представлява 1/50 част от леката Вавилонска мина с тегло 491 g (*Юркова 1992*) Сечени са между 520 и 480 г. пр. Хр.

В съкровището са попаднали монети с два различни вида символи на лицевата страна. Върху пет от тетрастатерите е изобразен брадат мъж с широкопола шапка на главата, седящ в двуколка, теглена от два вола, от които се вижда само единия. В полето над вола е изобразен летящ надясно орел, който носи в човката си гущер. Върху останалите 4 екземпляри в полето над вола е изобразен зрънчест кръг, в средата на който има осмолъчна звезда. Надписът и на двата вида лицеви изображения е огледален, съответно ΔΕΡΡΟΝΙΚΟΝ и ΔΕΡΡΟΝΙ. Накрая монетното поле е обградено със зрънчест кръг. На opakото на всички монети е изобразен вдлъбнат квадрат, а в него трискел, съставен от три човешки крака, завършващи с конски копита. Осем екземпляра от тази находка постъпват в АИМ-София, а един – в музея в Пазарджик.

В по-късна публикация, *Герасимов (1955)* съобщава, че около 1952 г. АИМ-София успял да откупи още един, десети екземпляр, от същата находка. Той бил укрит от един от намервачите и съхраняван "в тайна" повече от 15 години. Този екземпляр е отлично запазен, с ретрограден надпис ΔΕΡΡΟΝΙ на лицето, диаметър 36 x 33 mm и тегло 40,15 g. Монетите на дероните са сечени по-скоро с търговска, отколкото с представителна цел, поради което се откриват в находки твърде отдалечени от Тракия. В известната находка от околностите на гр. Асют (Египет, 1968 г.) се съдържат около 900 сребърни монети, сред които: 1 додекадрахма (?), 10 октодрахми и 1 триобол (?) на дероните (*IGCH 1644, CH X.435*). Обаче всички монети на дероните в Асютското съкровище са от по-ранния тип – на реверса имат разделен на четири части квадрат – и се датират през 500-480 г. пр. Хр. Приема се, че монетите с трискел на реверса са сечени малко по-късно, през втората четвърт на V в. пр. Хр. (*Делев*).

Брой на монетите: 10 Ag

Място на съхранение: 9 в АИМ-София, 1 в ИМ – Пазарджик

Най-късна монета: тетрастатер, дерони, около 480-460 г. пр. Хр.

Трезориране: ок. 500 г. пр. Хр. (*IGCH*); ок. 500-480 г. пр. Хр. (*Юркова 1992*); ок. 460-450 г. пр. Хр. (*Делев*)

Герасимов (1938), 11-249; Герасимов (1939), 12-452;

Герасимов (1955), 20-576; Юркова (1992, 14); Делев (2014, 238-268)

Ветрен-1999, общ. Септември; обл. Пазарджик

През 1999 г., при редовни археологически разкопки на територията на тракийското градище **Пистирос** край селото, са открити 552 монети от елинистичната епоха. Монетите са намерени в керамично гърне, в което били размесени с човешки и животински кости. Монетите се разпределят така: **златни**: три статера от Александров тип; **сребърни**: един тетраобол с името на Филип II, 504 тетрадрахми и драхми от Александров тип с неговото име или с имената на Филип III, Лизимах и Селевк I, 5 тетрадрахми с името и образа на Деметрий Полиоркет и 39 тетрадрахми и драхми с типовете на Лизимах и неговото име. Една от постумните Александрови тетрадрахми е сечена в Кизик и се датира през 280-275/270 г. пр. Хр. В по-късната си публикация *Русева (2010)* уточнява, че 488 от всички 552 монети в находката могат да се свържат пряко или косвено с личността на Лизимах. На тази база тя предполага, че съкровището е принадлежало на участник в битката при Курупедион през 281 г. пр. Хр., който, завръщайки се на Балканите, е придобил по пътя и няколко по-късно отсечени монети.

Брой на монетите: 552 (3 Au, 549 Ag)

Място на съхранение: ИМ – Септември

Най-късна монета: 280-275/270 г. пр. Хр.

Трезориране: 275-270 г. пр. Хр. ? (*Русева*)

Русева (2000), HC-7/2-8;

Русева (2010), HCE-6-11

Черногорово-1961, общ. Пазарджик; *IGCH 949*

През 1961 г. в една нива тракторист изровил бронзов съд (ойнохое), съдържащ 282 тетрадрахми на гр. Атина (нов стил). Главата на Атина на лицевото изображение била полуизтрита на всички екземпляри. Находката е откупена от музея в Пазарджик. Край мястото, където била намерена находката, имало няколко могили и останки от стари каменни зидове. Според *Прокопов*, магистратските имена могат да се разчетат върху 248 от монетите, като всички екземпляри носят имената на две двойки монетни магистрати:

- 1) ΕΠΙΓΕΝΗ / ΣΟΣΑΝΔΡΟΣ (в края: ΑΝΤΙΓΟΝ, ΚΑΛΛΙΚΡΑ, ΜΟΣΞΙ и др.);
- 2) ΜΙΚΩΝ / ΕΥΡΙΚΛΕ (в края: ΑΡΙΣΤΟ, ΔΕΜΟ, ΒΟΥΚΑΤΤΗΣ, ΔΙΟΚΛΗΣ и др.).

Датировката им е в границите от 158 до 123 г. пр. Хр. Времето на трезориране е няколко десетки години по-късно. Монетите от находката са публикувани с изчерпателен снимков материал от *Prokopov et al. (2015)*.

Брой на монетите: 282 Ag

Място на съхранение: РИМ – Пазарджик

Най-късна монета: Атина, II в. пр. Хр.

Трезориране: II в. пр. Хр. (*IGCH*); след 123 г. пр. Хр. ? (*Прокопов*)

Прокопов (2011, 84);

Prokopov, Filipova and Tenchova (2015, 86-120)

Пеония-1968, общ. Брезник ? обл. Перник; *IGCH 410*

Според *IGCH*, през 1968 г. неизвестно къде е открита голяма находка, съдържаща около 68 златни и около 1900 сребърни монети. В *IGCH* местонамирането на тази находка е означено като **Paeonia**. Цялата находка е разпродадена на два търга: Sotheby April 16, 1969 и Parke-Bernet Dec. 9, 1969. Огромната част от сребърните монети в тази находка носят образа и името на тракийския владетел Патрай. Това дава сериозно основание да се предположи, че находката вероятно произхожда от района на Брезник, подобно на находка **Режаници-1961** (вж. по-долу). Ето защо находката се описва тук, като произхождаща от района на община Брезник, независимо, че точното ѝ местонамиране остава неизвестно.

Монетите се разпределят по владетели така: Филип II – 23 статера и 105 тетрадрахми (приживни и постумни); Александър Велики – 3 приживни статера, 34 приживни и раннопостумни статера; Филип III Аридей – 8 статера; Ликей – 13 тетрадрахми; Патрай – 1700-1800 тетрадрахми; имитации на Патрай – 34 тетрадрахми. Възможно е да има дублиране при тетрадрахмите на Патрай, така че посоченият им брой да е завишен.

Брой на монетите: около 1968 (около 68 Au и около 1900 Ag)

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: края на IV в. пр. Хр.

Трезориране: 315-310 г. пр. Хр. (*IGCH*)

IGCH (1973, 410)

Режанци-1961, общ. Брезник; обл. Перник; IGCH 411

През 1961 г. при неизвестни обстоятелства край селото е открита голяма находка с тетрадрахми на Филип II и Патрай, намерена случайно при копане. Една част от находката (22,140 kg) е закупена за НАИМ-София. Тя съдържа 1446 тетрадрахми на Филип II, 1208 тетрадрахми на пеонския цар Патрай, 2 на Ликей и една от гр. Дамастион. Голяма част от тетрадрахмите на Филип II имали върху opakото следа от проверка на монетата чрез удар с остър предмет. Филиповите тетрадрахми са сечени в монетарниците на Амфиполис и Пела. Находката е открита при оране с трактор в местността "Ситни трън", на 2 km източно от селото (Пенчев).

В по-късна статия Русева (1999) съобщава, че прибраните монети от тази находка в НАИМ – София, Пернишкия и Кюстендилския музей са много повече, общо 4838, включително 5 златни статери на Филип II и Александър III. Само тетрадрахмите с типовете на Филип II били над 2200 бр., тези на Патрай – над 2500. Златните статери се съхраняват в ИМ – Перник.

Според сведения на Filipova et al., първоначално находката е била много по-голяма – съдържала е над 82 кг златни и сребърни монети. По този показател това е една от най-големите монетни находки от елинистичната епоха, открита в Средиземноморския регион. Преди да бъде разпръсната по различни частни колекции и музеи, находката е съдържала: статери и тетрадрахми на Филип II, двойни статери, статери и тетрадрахми на Александър III, статери на Филип III Аридей, тетрадрахми на владетелите на Пеония: Ликей, Патрай и Диплай (Diplaios), както тетрадрахми на гр. Дамастион. И в тази обява селото е посочено под неправилно име – Ръжинци – така фигурира и в каталога IGCH.

През 2011 г. Пенчев, като описва историята на находката, уточнява, че десетки килограми златни и сребърни монети от нея са били продадени от намервачите на държавната фирма "Златарска промишленост, където са стопени за метал. Малка част от тях ("една кутия за обувки" или около 22 kg) са попаднали в НАИМ – София.

Пенчев дава подробно описание на други 173 монети от тази находка, съхранявани в НИМ – София. От тях 11 са златни статери и 162 сребърни тетрадрахми. Монетите са придобити чрез селективно откупуване, при което музеез е закупил само по-редките екземпляри, а по-тривиалните са върнати на приносителя. Поради това, тази част от находката не е представителна.

Златните монети, съхранявани в НИМ – София, се разпределят така:

Филип II Македонски (1): статер – 1 (сечен в Пела, 340-328 г. пр. Хр.);

Александър III Велики (10): статери, сечени в следните монетарници: Ако/Тир – 1 (317-316 г.); Амфиполис – 2 (330-320 г.); Китион (?) – 1; Кипър – 1 (332-330 г.); Милет – 1 (320-319 г.); Саламин – 1 (332-320 г.); Сарди – 1 (330-325 г.); Сидон – 1 (333-330 г.); Неизв. монетарница в Мала Азия – 1. Статерите са публикувани от Русева.

Всички сребърни монети са тетрадрахми и се разпределят така:

Ликей (359-340 г. пр. Хр.) – 1 екз. от типа: "Аполон надясно с лавров венец / Херакъл прав наляво се бори с Немейския лъв, надпис [ΛΥ]ΚΚΕΙΟ[Υ]". Лицево-

то изображение е варваризирано, върху опакото има дълбок разрез, направен с длето. Тегло 13,58 g.

Патрай (335-315 г. пр. Хр.) – 158 екз. от типа: "Младежка глава на Аполон с лавров венец надясно / Ездач върху кон в скок надясно, отдолу падащ пехотинец, надпис ПАТРАΟΥ". Описани са различни варианти на монетите, различаващи се по хронология, символи и монограми на аверса и реверса. Средно тегло около 12,8 g.

град Дамастийон – 1 екз. от типа: "Глава на Аполон наляво / триножник с две свастики, надпис ΔΑΜΑΣΤΙΝΩ[N]". Разрез с длето върху реверса. Тегло 10,27 g.

град Пелагия – 1 екз. от типа: "Глава на Аполон с лавров венец наляво / триножник с нож, насочен нагоре". Надписът на реверса е огледално изписан ΠΣ. Тегло 12,54 g.

град Дирахион – 1 сребърен статер, препечатан върху тетрадрахма на Патрай. Тегло 9,66 g. Препечатването не е качествено и първоначалното изображение както на аверса, така и на реверса на тетрадрахмата, е почти изцяло запазено.

Според *Пенчев* най-късните монети вероятно са на Патрай, сечени около 315 г. пр. Хр. и дори по-късно, след смъртта му. Поради това, трезорирането на съкровището вероятно е станало в края на IV или в началото на III в. пр. Хр. (*Пенчев 2011, 135*).

Юркова описва две тетрадрахми на неизвестния до откриването на тази находка пеонски (?) владетел **Диплай**, едната от които се съхранява в НАИМ – София, а другата – в частна колекция. Лице: глава на Аполон наляво с лавров венец, зрънчест кръг. Опако: конник в скок надясно, който пробоща с копие то си повален неприятел, надпис ΔΙΠΛΑΙΟΥ. Диаметър 23 mm, тегло 12,3-12,4 g. *Юркова* отнася сеченето на тези монети към 30-те години на IV в. пр. Хр.

Тъй като все още не са публикувани големи части от находката, съхранявани в български държавни музеи, първоначалният ѝ състав не може да се реконструира, дори приблизително. Освен описаните 173 монети, в НИМ – София се съхраняват още 34 тетрадрахми на Патрай, които, според *Пенчев*, вероятно също принадлежат към тази находка.

Брой на монетите: над 82 kg Au и Ag

Място на съхранение: общо 4838 в: НАИМ-София, РИМ-Кюстендил и РИМ-Перник;

173+34 в НИМ-София

Най-късна монета: Патрай, края на IV в. пр. Хр.

Трезориране: 315-310 г. пр. Хр. (*IGCH*); около 300 г. пр. Хр. (*Пенчев*)

Юркова (1970), 32-277; Русева (1999), НС-6/2-3; Filipova et al. (2009, 12); Пенчев (2011), NIM-23-109

Кнежа-1968, едноименна общ.; обл. Плевен

През 1968 г., при прокопаването на канал в центъра на града, било открито гърне, което съдържало около 2 500 сребърни римски монети. От тази находка,

според Сп. Машов, само 583 монети са постъпили в музея в гр. Враца. Те се разпределят така:

денари (542): Веспасиан – 1, Плотина – 6, Хадриан – 1, Елий Цезар – 2, Фаустина Стара – 1, Марк Аврелий – 8, Фаустина Млада – 1, Криспина – 1, Клодий Албин – 1, Септимий Север – 55, Юлия Домна – 21, Каракала – 205, Макрин – 1, Юлия Соемия – 25, Аквилія Севера – 4, Юлия Паула – 9, Север Александър – 20, Орбиана – 3, Юлия Меза – 46, Юлия Мамеа – 75, Максимин Тракиеця – 31, Максим Цезар – 1, Балбин – 1, Гордиан III – 23;

антониниани (41): Каракала – 3, Гордиан III – 35, Филип II син – 3.

Брой на монетите: около 2500 Ag

Място на съхранение: 583 в РИМ – Враца

Най-късна монета: Филип II син (244-249)

Трезориране: 244-249 г. (НТ)

Gerasimov (1979), 35-135

Крушовица-1996, общ. Долни Дъбник; обл. Плевен

През 1996 г. в околностите на това село е открита находка съдържащи 516 сребърни монети от елинистичната епоха. Монетите се разпределят така: тетрадрахми на Тасос – 477, тетрадрахми на Първа македонска област – 37, тетрадрахми на Маронея – 2 (от типа ΜΑΡΟΝΙΤΩΝ). Монетите са разпродадени. Сведенията са получени от софийски колекционер, който е прегледал цялата находка. В съобщението на *Prokopov* общият брой на монетите е 506.

Брой на монетите: 516 Ag

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: II в. пр. Хр.

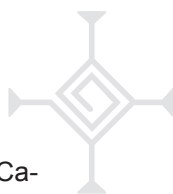
Трезориране: около 125-100 г. пр. Хр. (*Prokopov*)

Prokopov (2012, 223)

Николаево-1909, общ. Плевен

През 1909 г. в околностите на това село е намерена голяма находка от ефектни златни и сребърни предмети, сред които няколко златни огърлици, златни и сребърни гривни и един ажурен златен пръстен с тегло 11,30 g и надпис AVRELIVS BITVS BOTV HERCVLI. На следващата, 1910 г., на същото място са открити допълнително: една сребърна солница и 920 сребърни римски монети. Цялата находка е откупена и се съхранява в Народния музей – София.

Обстоятелствата, при които е открито съкровището, се изясняват почти година и половина. След първото съобщение за находката през м. юли 1909 г., управлението на Народния музей се разпорежда чрез Плевенския окръжен управител да се прибере цялата находка, която по това време вече е преминала в ръцете на плевенския търговец Атанас Банков. Оказва се, че съкровището е намерено от Пенко Пенков от с. Николаево и почти веднага след това е било продадено на А. Банков. Пенко Пенков първоначално твърди пред властите,

че е намерил съкровището в своя нива, засята с царевица, в местността "Санъра". Предметите и монетите били намерени на куп в земята, без да са били поставени в някакъв съд. Вероятно те се били заровени в платнена торба, която после е изгнила. По-късно намервачът признава, че всъщност съкровището е открито другаде – в местността "Равнището", намираща се само на 1 km на изток от с. Николаево по пътя за съседното село Слатина. Откриването става при риголване на земята за засаждане на ново лозе. При такава обработка се копае по правило на дълбочина 50-60 cm.

Пенко Пенков първоначално укрива част от намерената находка. Той продава на Атанас Банков само златните и сребърните накити, 15 сребърни монети и двете единствени бронзови монети от находката. Тази част от находката постъпва в Народния музей. Едва през м. октомври 1910 г. Пенко Пенков донеся лично в музея една сребърна статуйка-солница, сребърно тасче, сребърна гривна и 918 римски сребърни монети. За да проверят дали това е действително цялото съдържание на находката, която е намерил П. Пенков, властите му изпращат агент под прикритие, на когото намервачът изповядва къде е точното местонамиране на находката, а също и това, че е предал на музея цялата находка.

Първоначално *Филов (1915)* приема, че най-късните монети са от Филип I Араб от 248 г. сл. Хр. На тази база се прави извода, че трезорирането е станало най-вероятно през 249 г. Според него, общият брой на монетите е 933 сребърни и две бронзови. Към тях може да се прибави един златен ауреус на имп. Каракала, вграден като медальон в изящна огърлица, която има дължина 46,5 cm и тегло 92 g. Ауреусът е сечен през 215 г. Особено интересно е присъствието на един изключително рядък **денар** на съпругата на Гордиан III – Сабиния Транквилина. Богдан Филов оценява тази монета на 800 лв тогавашни пари [около 20 000 € по цени към 2019 г.].

Монетите от **Николаево-1909** в съвременен прочит са публикувани от *Божкова (1999)*. Общият им брой е 899 и се разпределят по владетели както следва: Вителий – 1, Тит – 1, Домициан – 2, Нерва – 1, Сабина – 2, Антонин Пий – 4, Фаустина Стара – 5, Марк Аврелий – 7, Фаустина Млада – 5, Луций Вер – 9, Луцила – 1, Комод – 10, Клодий Албин – 1, Септимий Север – 63, Юлия Домна – 24, Каракала – 96, Плаутила – 9, Гета – 21, Макрин – 6, Елагабал – 45, Юлия Паула – 1, Юлия Соемия – 1, Юлия Меза – 7, Север Александър – 44, Максимин I – 15, Балбин – 2, Пупиен – 2, Гордиан III – 295, Транквилина – 1, Филип I Араб – 152, Отация Севера – 28, Филип син – 31, Траян Деций – 3, Херения Етрусила – 3 и Требониан Гал – 1. Общо денарите са 382 броя, останалите монети са антониниани. Липсва описание на бронзовите монети, които стоят малко нелогично сред останалия куп от благородни метали.

Странно изглежда наличието на една монета на Требониан Гал при само 6 монети от времето на предшественика му Траян Деций, който обикновено е представен много обилно в подобни находки. Според *Филов*, най-късните монети през 1915 г. са били тези на Филип I Араб. Излиза, че притежателят на съкровището не го е укривал по време на готските нашествия през 249-251 г., а 3-4 години по-късно. Възможно е през тези почти 90 години до второто инвен-

таризиране на находката в музея да са вадени и добавяни други монети. *Филов (1915)* описва общо 933 монети, които през 1999 г. стават 899. Любопитните посетители на НАИМ – София могат да се уверят, че днес монетите от тази находка са поставени в една витрина в насипно състояние. Вероятно там някъде из купчината се мъдри и денарът на Транквилина за 15 000 € ! Поне той можеше да бъде изложен отделно от останалите монети.

Брой на монетите: 936 (1 Au, 933 Ag, 2 Æ ?)

Място на съхранение: 899 в НАИМ – София

Най-късна монета: Филип I Араб (248) или Требониан Гал (251-253)

Трезориране: 249 г. (*Филов*); 253 г. (*Божкова*); 251-253 г. (НТ)

Филов (1910), I-224; Филов (1915) IV-3; Божкова (1999), HC-6(1)-43

Плевен-1921

През 1921 г. в двора на една турска къща в града били намерени около 12 оки (около 15,4 kg) бронзови римски монети от III в. Монетите не били сложени в съд, а са били намерени направо в земята. Още при откриването на монетите, турчинът разнесъл част от монетите, а другата част от около 2000 монети купил един златар. От последните монети музеят в София откупил 1983 броя. Те са от следните императори: Галиен (253-268) – 4, Клавдий II Готски (268-270) – 12, Квинтил – 1, Аврелиан – 1478, Северина – 26, Тацит – 68, Флориан – 46, Проб (276-282) – 348. Тази находка е от особен интерес заради това, че върху монетите има знаци от монетарниците, където са отсечени, а именно: Рим – 147 броя, Антиохия – 17, Кизик – 716, Лондон – 3, Сердика – 354, Сисция – 536, Тарагон в Испания (или Тицидум в Италия) – 115, неизвестна – 95. Както се вижда, тази находка има голямо значение за историята на монетарницата в гр. Сердика (*Мушмов*). Към 2018 г. находката не е публикувана.

Брой на монетите: около 15,4 kg Æ

Място на съхранение: 1983 в НАИМ – София

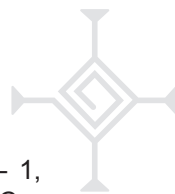
Най-късна монета: Проб (276-282) ?

Трезориране: 276-282 г. ? (НТ)

Мушмов (1924), 1-239

Плевен-1922

През м. декември 1922 г. при прекопаване на едно лозе край Плевен били намерени голямо количество сребърни римски монети, от които 3296 екземпляра били откупени за колекцията от римски монети на Британския музей (вж. Numism. Chronicle, 1925, 210-238). Монетите се разпределят по императори така: Домициан – 1, Траян – 1, Хадриан – 1, Антонин Пий – 2, Марк Аврелий – 3, Фаустина Млада – 1, Луций Вер цезар – 1, Комод – 6, Пертинакс – 1, Клодий Албин – 1, Септимий Север – 94, Юлия Домна – 44, Каракала – 52, Плаутила – 4, Гета – 22, Макрин – 2, Диадумениан – 3, Елагабал – 103, Юлия Паула – 1, Юлия Меза – 41, Юлия Соемия – 7, Север Александър – 133, Орбиана – 1,

Юлия Мамея – 28, Максимин Тракиеця – 23, Максим цезар – 1, Балбин – 1, Пупиен – 1, Гордиан III – 588, Филип I Араб – 305, Филип II – 73, Отацилия Севера – 86, Траян Деций – 1173, Херений Етруск – 127, Хостилиан – 3, Херения Етрусцила – 354 и две консекрационни монети. От списъка се вижда, че най-много монети в находката са от времето на Траян Деций, които се отличавали със своята запазеност и идеална свежест на печата. Това показва, че те скоро след отсичането им са били прибавени към останалата част от монетите, преди да бъдат заровени в земята. Трезорирането е станало поради размирното време след нахлуване на готите от север. В тази находка са застъпени всички емисии монети на Траян Деций с изключение на последната. Това обстоятелство е основание да се предполага, че находката е била заровена в края на 250 г. сл. Хр.

Брой на монетите: 3296+Ag

Място на съхранение: 3296 в Британския музей

Най-късна монета: Хостилиан (250-251)

Трезориране: 250-251 г. (Герасимов)

Герасимов (1935), 8-440;

Ковачева (2005), НСЕ-2-57

Плевен-1974

През 1974 г., при изкопни работи за нов строеж в местността "Майтапа", на 9 km от Плевен, бил открит меден съд с 3032 римски денари от I-II в. Съдът бил намерен край основите на антична сграда. Цялата находка е постъпила в ИМ – Плевен. В по-късна публикация на Ковачева се изяснява, че общият брой на намерените монети е 3043 и те се разпределят по владетели така: Нерон – 33, Галба – 4, Вителий – 29, Отон – 8, Веспасиан – 406, Тит – 65, Домициан – 217, Нерва – 58, Траян – 597, Марциана – 2, Матидия – 2, Хадриан – 515, Елий Цезар – 5, Антонин Пий – 417, Фаустина Стара – 229, Марк Аврелий – 200, Фаустина Млада – 128, Луций Вер – 56, Луцила – 7, неопределени – 13.

Брой на монетите: 3043 Ag

Място на съхранение: ИМ – Плевен, инв. № 1453

Най-късна монета: Марк Аврелий (169-180)

Трезориране: 170-180 г. (НТ)

Ковачева (2005), НСЕ-2-57

Чомаковци-1995, общ. Червен бряг; обл. Плевен

Неизвестно кога през 90-те години на XX в. в селото е открита голяма находка от златни и сребърни елинистични монети, поставени в бронзов съд с две дръжки. Приблизителното тегло на монетите е около 25 kg, а броят им – около 1500-1600. Златните монети са предимно статери на Александър Велики, а сребърните са тетрадрахми на: Първа македонска област, Тасос, Мароней и

др. По-голямата част от находката е разпродадена, а по-малката се намира в частна колекция във Враца.

Брой на монетите: 1600 + Au и Ag

Място на съхранение: разпръсната, малка част – в ч. кол. във Враца

Най-късна монета: II в. пр. Хр.

Трезориране: около 125-100 г. пр. Хр. (*Prokopov*)

Prokopov (2012, 220)

Малък Чардак-1990, общ. Съединение; обл. Пловдив

През 1990 г. в землището на селото била открита монетна находка, съдържаща около 530 римски републикански денара, 2 тетрадрахми и сребърна гривна. Според *Paunov and Prokopov (2002)*, общият брой на намерените монети е над 600, от които 598 римски републикански денара, една тетрадрахма на Атина "нов стил" и един груб варваризат на тасоска тетрадрахма (60-40 г. пр. Хр.). По-късно на същото място иманяри откриват още над 100 монети, принадлежащи към същата находка, които са разпродадени.

Находката е публикувана от *Prokopov and Paunov (2012, 149)*. Броят на запазените монети в АМ-Пловдив е 529, от които 527 републикански денара и две тетрадрахми.

Най-ранен е един анонимен денар (189-180, "птица и TOD") – 1.

Най-късната монета е денар на Марк Антоний и Октавиан, сечен в италианско походно ателие през 40-39 г. пр. Хр. Един от денарите е т. нар. "дакийска имитация" – хибриден тип, сечен след 61 г. пр. Хр. Най-големият пик в съдържанието на находката са денари, сечени през 90 г. пр. Хр. – общо 60 екземпляра. Два по-малки пика се наблюдават през 109 (27 бр.) и 85 г. пр. Хр. (34 бр.). Притокът на денари рязко намалява след 76 г. пр. Хр. Липсват денари от времето на Юлий Цезар и неговите сподвижници. Тетрадрахмата на Атина, "нов стил" съдържа имената на магистратите ΕΠΙΓΕΝΙ-ΣΩΣΑΝΔΡΟΣ-ΚΑΛΛΙΚΡΑ и се датира около 126-125 г. пр. Хр.

Брой на монетите: 700 + Ag и накит

Място на съхранение: 529 в АМ – Пловдив, инв. № 5769/123

Най-късна монета: Марк Антоний и Октавиан (40-39)

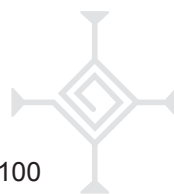
Трезориране: 39-36 г. пр. Хр. (*Prokopov and Paunov 2012*)

Paunov and Prokopov (2002, 69); Прокопов (2011, 91);

Davis and Paunov (2012, 409); Prokopov and Paunov (2012, 149)

Скуtare-2011, обл. Пловдив

През 2011 г. в землището на с. Скуtare били открити три находки от римската епоха. Предполага се, че находките са открити край намиращия се в района екарисаж. Първата съдържала 1500 бронзови "колониални" монети. Втората се състояла от около 3200 денара и антониниана. Третата съдържала 6600 денара и антониниана. Няма по-конкретни сведения за нито една от находките,

които бързо били разпродадени. Предполага се, че в находките е имало 50-100 по-редки екземпляра. Най-вероятно укриването на монетите е свързано с превземането на Филипопол от готите през 251 г.

Брой на монетите: около 10 000 Ag и АЕ

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: Траян Деций 251 ?

Трезориране: ок. 251 г. ? (НТ)

<http://www.marica.bg>;

<http://rodopi24.blogspot.bg/2013/05/26.html>

Тополово-1940, общ. Асеновград; обл. Пловдив; **IGCH 853**

През 1940 г. трудоваци, като изравнявали нивото на една улица в селото, изровили случайно разпръснати в земята голям брой златни монети (статери) от македонските царе от IV в. пр. Хр. Намервачите и събралите се селяни разграбили тази ценна в научно отношение находка. Със съдействието на местната власт 65 монети били прибрани в музея в Пловдив. Останалите, неизвестни като брой, били прибрани от селяните. Спасените 65 монети се разпределят така: Филип II (359-336) – 5, Александър III Велики (336-323) – 53, Филип III Аридей (323-316) – 3 и Деметрий Полиоркет (306-283) – 4. Пловдивския музей отстъпил на Народния музей в София една монета на Филип II, 4 на Александър Велики, по една на Филип III и Деметрий Полиоркет. След известно време на софийския антиковарен пазар от същата находка се появили: един статер на Селевк I, два на Деметрий Полиоркет и 11 на Александър Велики. Така общият брой на известните статери става 79, от които: 5 на Филип II, 64 на Александър Велики, 3 на Филип III, 6 на Деметрий Полиоркет и един на Селевк I. От частни съобщения проф. Герасимов разбрал, че на сарафите и златарите в Пловдив били предложени за продаване още няколко статера на Александър Велики. Неуточнен брой монети от тази находка са разпродадени по външи аукциони. Според съобщението в IGCH, общият брой на монетите е над 96.

Повечето намерени монети са били с полуизтрита повърхност. Няколкото редки екземпляри от монетите на Селевк I, Деметрий Полиоркет и Филип III са били с отлично запазена повърхност. Това може да послужи като указание за времето на заравяне на находката, което вероятно е около 280 г. пр. Хр.

Брой на монетите: 96 + Au

Място на съхранение: 7 в НАИМ-София, 58 в ИМ-Пловдив

Най-късна монета: начало на III в. пр. Хр.

Трезориране: около 285-275 г. пр. Хр. (IGCH)

Герасимов (1943), 14-283

Абритус-1971; обл. Разград

През м. май 1971 г., при археологически разкопки и разчистване на източната стена на античния град Абритус (2 km източно от гр. Разград), е открита голяма

находка от 835 златни солида (около 4 kg). Съкровището е открито на дълбочина 30-40 cm, засипано с опожарен пласт от срутила се сграда. Най-вероятно монетите са били поставени в торбичка, защото съд не е намерен. Монетите са сечени по времето на следните императори: Теодосий II (402-450) – 5; Марциан (450-457) – 56; Пулхерия, съпруга на Марциан – 1; Лъв I (457-474) – 296; Верина, съпруга на Лъв I – 4; Зенон (474-491) – 437; Василиск (475-476) – 24; Василиск със сина си Марций – 10; Юлий Непот (474-475) – 1; Леонтий (484-488) – 1. Монетите на Верина, Василиск, Василиск с Марций, Леонтий и особено на Юлий Непот са изключително редки. Всички монети са отлично запазени, което говори, че са изтеглени от монетното обръщение, почти веднага след отсичането им. Обстоятелствата, при които е намерена находката указват, че монетите са били притежание на някой богат жител на гр. Абритус, който е заровил съкровището бързо и на малка дълбочина с надежда да се върне скоро и да си я придобие отново. Съкровището е трезорирано вероятно в края на V в., когато Абритус е нападат от готите и други варварски племена и подложен на опожаряване и плячкосване. Според *Владиминова-Аладжова*, най-късната монета е на Леонтий (484-488). В такъв случай укриването на съкровището може да е станало вследствие на грабителските походи на готите през 486-487 г. Основната част от монетите са натрупани по време на управлението на Лъв I, между 457 и 474 г.

Животът в Абритус продължава и след тези събития. За това говорят намерените монети от VI в.: бронзови монети от императорите Анастасий (491-518) и Юстин I (518-565), бронзови и златни монети от Юстиниан I (527-565), златен солид от Маврикий Тиберий (582-602) и др. Абритус прекратява съществуването си в края на VI в., когато аварите го унищожават и той е обезлюден. От VII до X в. на територията на античния град възниква старобългарско селище с неизвестно име. От този период е намерена златна монета от император Василий I (867-888). Източната част на крепостта, където е било заровено съкровището, обаче остава необитавана. След X в. останките от античния Абритус са превърнати в кариера за извличане на обработени каменни блокове за строителство на обществени и частни сгради във възникналия в непосредствена близост Разград. За щастие никой не е попаднал на съкровището и то остава в земята недокоснато в продължение на 15 века.

Брой на монетите: 835 Au

Място на съхранение: РИМ – Разград

Най-късна монета: Зенон (474-491) или Леонтий (484-488)

Трезориране: 486-487 г. (*Владиминова-Аладжова*)

Владиминова-Аладжова (2003), HE-1-90

Дряновец-1952, общ. Разград

През 1952 г., при оране на една нива, където няма археологически останки, в местността "Полето", южно от с. Дряновец, е намерено гърне с около 30 златни римски монети и над 600 денара и антониниана от II-III в. (*Герасимов* публикува две съобщения в т. XX от 1956 г., но те се отнасят до една и съща

находка). От тази голяма находка в ИМ – Разград постъпват 18 ауреуса на император Траян Деций и 539 денара и антониниана на владетелите от Септимий Север (193-211) до Траян Деций (249-251), съпругата му Херения Етрусцила и синовете му Херений Етруск (250-251) и Хостилиан като цезар (251). Освен това, на д-р Хараланов от Шумен били показани по един ауреус от Гордиан III, Траян Деций и Херения Етрусцила, произхождащи от тази находка (Дзанев 2003). Запазените в музея ауреуси на Траян Деций са със следните реверси: Victoria Avg. – 5 бр., Adventus Avg. – 2, Vberitas Avg. – 4, Genius exerc. illiriciani – 6, Panoniae – 1. Ауреусите са с неправилна форма и със силно вариращо тегло: от 3,74 до 6,69 g. Този факт води до предположението, че голяма част от монетите, включително и златните, са сечени в мобилна монетарница, движеща се с армията на Траян Деций.

Сребърните монети се разпределят както следва (Дзанев 2014):

денари (31): Септимий Север – 10, Юлия Домна – 4, Каракала – 2 (1 като цезар), Плаутила – 1, Елагабал – 8, Север Александър – 4, Юлия Меза – 1, Гордиан III – 1;

антониниани (508): Гордиан III – 43, Филип I Араб – 43, Отацилия Севера – 6, Филип II син – 6 (2 като цезар), Траян Деций – 191, Херения Етрусцила – 205, Херений Етруск (251 г.) – 7, Хостилиан като цезар (251 г.) – 7. Значителен брой от монетите представляват фурета – посребрени бронзови ядра.

Според *Radoslavova, Dzanev and Nikolov*, голямата битка между армията на Траян Деций и готите през 251 г. е станала на около 2 km югоизточно от сегашното село Дряновец в местност, наречена "Бююк гьол" (Голямо блато), близо до р. Бели Лом. От историческите хроники е известно, че император Траян Деций и синът му Херений Етруск са загинали в едно блато и така са загинали или са убити. Находките от римски монети, намерени край Дряновец и близките села, са укрити вероятно от римски офицери непосредствено преди битката или, когато са бягали от мястото на сражението.

Брой на монетите: 630 + (около 30 Au, 600 + Ag)

Място на съхранение: 557 (18 Au и 539 Ag) в РИМ – Разград

Най-късна монета: Хостилиан (251)

Трезориране: 251 г. (*Radoslavova et al.*)

Герасимов (1956), 20-604;

Герасимов (1956), 20-606; Дзанев (2003, 138);

Radoslavova, Dzanev and Nikolov (2011), АВ-3-31;

Дзанев (2014), ИМРА-1-359

Осенец-1997, общ. Разград

През лятото на 1997 г. в землището на селото, в район без археологически останки, е открита находка, съдържаща около 20 римски ауреуса и 700-800 денара и антониниана от II-III в с. Хр. Находката е разпродадена изцяло. Според по-късната публикация (*Radoslavova et al.*), ауреусите са били 30, като на тях са били представени следните владетели: Максимин I, Гордиан III, Филип I Араб,

Траян Деций, Херения Етрусцила и Херений Етруск. Сребърните монети били денари и антониниани от първата половина на III в. до Траян Деций, включително жена му Херения Етрусцила и синовете им Херений Етруск и Хостилиан като цезар. Съдържанието на тази находка е много подобно на **Дряновец-1952** (*Дзанев*). Тя е укрита или непосредствено преди или след разгрома на римските войски при тяхното отстъпление.

Брой на монетите: около 800 (около 30 Au и 700-800 Ag)

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: Траян Деций (249-251)

Трезориране: 251 г. (*Radoslavova et al.*) *Дзанев* (2003, 138);
Radoslavova, Dzanev and Nikolov (2011), **AB-3-32**

Пиргово-1978, общ. Иваново; обл. Русе

През 1978 г., при изкопна работа в околностите на селото, е намерено фрагментирано керамично съдче с дебели стени, работено на ръка. Около него са открити разпръснати голям брой сребърни монети. От тях 418 броя са събрани и предадени на ИМ – Русе. Тези монети се разпределят така: имитации на тетрадрахми на Филип II – 401, имитации на тетрадрахми на Филип III Аридей – 14, тетрадрахми на Тасос, II период – 3. Друга находка с подобно съдържание от същия район е **Русе-1975** (*Юркуова*). Според *Dzanev and Prokopov*, имитативните монети на Филип III се датират през II-I в. пр. Хр. Находката е публикувана само частично.

Брой на монетите: 418 + Ag

Място на съхранение: 418 в РИМ – Русе

Най-късна монета: имит., Филип III, II-I в. пр. Хр.

Трезориране: II-I в. пр. Хр. (HT)
Prokopov (2006, 250); *Dzanev and Prokopov* (2007, 73)

Русе-1996

През 1996 г. при строителни работи на ул. Аксаков е открит керамичен съд, съдържащ над 7000 сребърни римски монети. От тях 5689 денара и антониниана постъпват в ИМ – Русе. Разпределението на монетите по владетели е следното:

Септимий Север – 1, Юлия Домна – 2, Каракала – 12, Макрин – 1, Елагабал – 76, Юлия Меза – 8, Север Александър – 2, Гордиан II – 1, Балбин – 5, Пупиен – 3, Гордиан III – 2589, Филип I Араб – 1567, Отацилия Севера – 320, Филип II син – 333, Траян Деций – 583, Херения Етрусцила – 185.

Брой на монетите: 7000 + Ag

Място на съхранение: 5689 в РИМ – Русе, инв. № 4054-4238

Най-късна монета: Траян Деций (249-251)

Трезориране: 249-251 г. (HT)

Върбанов (2014), **ИМРА-1-348**

Раздел-1958, общ. Дулово; обл. Силистра; IGCH 810

През пролетта на 1958 г., при оране с трактор край селото, били намерени един златен статер на Филип II Македонски със знак кантарос (гр. Пела) и 161 сребърни статери на гр. Истрос. От тях 4 броя са с буква **A**, 39 с **B**, 34 с **Г**, 57 с **Δ** и монограм с буквите **X** и **P**; 24 с **E** и монограм от буквите **A**, **H** и **T**, 2 с **V** и 1 с **O**. При три от екземплярите името на града било изписано като *ιστρουι*.

Брой на монетите: 1 Au, 161 Ag

Място на съхранение: РИМ – Шумен ? (бивша ч. кол. В. Хараланов ?)

Най-късна монета: Истрос (350-323)

Трезориране: 320-300 г. пр. Хр.

(IGCH) Герасимов (1962), 25-228

Събрано-1936, общ. Нова Загора; обл. Сливен; IGCH 965

През 1936 г. при риголване на нива за лозе намерили в едно купче около 600 сребърни тетрадрахми на остров Тасос. В находката имало и много имитации на тасоски тетрадрахми. Находката е била веднага разграбена. За музея в Нова Загора са били придобити само няколко екземпляра от двата вида монети. Според *Prokopov*, в ИМ – Нова Загора са съхранени 35 тетрадрахми от тази находка, повечето от които са оригинални монети на Тасос и няколко от тасоски тип. Тетрадрахмите са идентифицирани чрез монетните печати.

Според едно не много ясно съобщение на *Койчев*, южно от с. Събрано била открита находка, съдържаща около 800 тетрадрахми. Повечето били на Маронея, останалите тасоски тетрадрахми и техни имитации. Предполагаме, че става дума за същата находка, описана по-горе.

Брой на монетите: 600 + Ag

Място на съхранение: 35 в ИМ – Нова Загора, инв. № 1402

Най-късна монета: Тасос, II-I в. пр. Хр.

Трезориране: 100-80 г. пр. Хр. (IGCH)

Койчев (1997, 358, 452); Prokopov (2006, 255)

Живково-1905, общ. Ихтиман; обл. София; IGCH 714

През 1905 г. Тоше Илчев от с. Живково, като пасял говеда в местността "Топ Курия" в землището на същото село, намерил 40 статера и едно хекте (1/6 статер) от електрон на гр. Кизик. От тази находка той дал два статера на един учител в селото, шест продал на един еврей в гр. Ихтиман, който от своя страна ги препродал на сарафин в Пловдив. Двадесет и четири броя взел Христо Басмаджиев, адвокат в Ихтиман, който впоследствие станал градоначалник на София. От тази находка, с посредничеството на Хр. Басмаджиев 31 статера били купени от цар Фердинанд I. От тях той отделил и подарил шест статера и едно хекте на своя брат принц Филип, известен колекционер на стари монети. Сбирката от монети на принц Филип, заедно със седемте монети от находката

при Живково била продадена на търг през 1928 г. Останалите 24 статера са дарени от цар Фердинанд за нумизматичната сбирка на Народния музей в София. Но поради недоразумение, предизвикано от тогавашния директор на музея В. Добруски, височайшият дарител оттеглил своето дарение и към 1943 г. въпросните монети с изключение на три екземпляра, подарени впоследствие на италианския крал, се съхранявали в частната сбирка на цар Фердинанд в Кобург.

За съдбата на останалите десет статера от находката от Живково, няма положителни сведения. Сарафинът Р. Бенароя от Пловдив твърдял, че са му продадени не шест, а 18 статера, които той продал също на двореца. Тези 10 (или 18) статера не се намират в сбирката на цар Фердинанд. Възможно е осемте статера в повече да са отливки от оригиналите, направени междувременно в Ихтиман или другаде и после продадени на сарафите, заедно с оригиналните монети.

Цар Фердинанд дал разрешение да се обнародват статерите от неговата сбирка, като изпратил на *Герасимов* снимки от тях.

Всички екземпляри от тази находка се отличават с много добре запазена повърхност. От съдържанието на находката, което е еднородно и се състои изключително от статери на Кизик, може да се предполага, че е принадлежала на някой търговец, който по неизвестни причини е загубил или заровил монетите. Един статер на Кизик тежи около 16,4 g, едно хекте – около 2,7 g. *Герасимов* класифицира статерите от Живково, като използва хронологичната система на Н. v. Fritze от 1912 г. Според тази система, статерите от тази находка се определят като принадлежащи към II и III хронологична група и се датират между 550 и 410 г. пр. Хр. Според *Герасимов*, съкровището от Живково е заровено в земята след 410 г. пр. Хр.

Брой на монетите: 41 EI

Място на съхранение: в частни колекции

Най-късна монета: статер на Кизик, V-IV в. пр. Хр.

Трезориране: 410-400 г. пр. Хр. (*Герасимов*)

Герасимов (1943), Г-7-75

София-2015

През м. август 2015 г., при редовни археологически разкопки на площад "Св. Неделя" в центъра на София, в ъгъла на едно от помещенията на разкрита антична сграда, е открито керамично гърне съдържащо 2976 римски денара от I-II в. Местоположението на находката е засечено с металотърсач. Върху гърнето с остър предмет е изписано името на Селвий Калист, който е вероятен притежател на монетите. Предварителните сведения за монетите са дадени от доц. д-р Владимирова-Аладжова: най-ранната е на Вителий от 69 г., а най-късната – на Марк Аврелий и Комод от времето на съвместното им управление през 180 г. Представени са почти всички владетели в рамките на този период: Веспасиан, Нерва, Траян, Хадриан, Сабина, Антонин Пий, Фаустина Стара, Марк Аврелий, Фаустина Млада, Комод, Криспина и Луцила.

Особеното в случая е, че гърнето с монетите е намерено на неголяма дълбочина, в късноантични пластове, отговарящи на III, IV и дори V в. Този факт донякъде усложнява определянето на времето на укриване на монетите. Възможно е вторично трезориране на съкровището през IV-V в., като първичното му укриване е станало около 235-240 г., т.е. 150-200 години по-рано. Почти изключено е през IV-V в. да се въведат в повторно обръщение монети от високопробно сребро, каквито са намерените екземпляри. Възможно е някой да е намерил гърнето през IV-V в. и да го е укривал повторно, след което се е поминал или загинал. На този етап, като най-късни, приемаме монетите на Север Александър (222-235).

Брой на монетите: 2979 (2974 Ag, 5 АЕ)

Място на съхранение: Музей за история на София

Най-късна монета: Север Александър (222-235) ?

Трезориране: първично: ок. 235-240 г., вторично (?): ок. IV-V в. (НТ)

Кацарова, Горянова и Станев (2016), АОР-2015-550

Маца-1954, общ. Раднево; обл. Стара Загора; IGCH 921

През 1954 г. в землището на селото при оране е намерено гърне с 520 сребърни антични монети. Според сведенията на уредника на музея в Нова Загора Н. Койчев, от тази находка музеят закупил 411 тасоски тетрадрахми, 22 тетрадрахми подражания на Лизимах, 24 тетрадрахми и 30 драхми подражания на Александър Велики и една на Първа македонска област. Останалите са разпродадени от намервачите. Според *Йорданов* находката съдържа една тетрадрахма на Първа македонска област и една тетрадрахма на Маронея от т. нар. II период. Според *Прокопов (2012, находка № 82)*, в ИМ – Нова Загора няма монета на Първа македонска област.

Брой на монетите: 520 Ag

Място на съхранение: 488 в ИМ – Нова Загора

Най-късна монета: Тасос, края на II в. пр. Хр. ?

Трезориране: около 125-100 г. пр. Хр. (IGCH)

Юркова (1973), Н-2-1; Йорданов (1974), Н-3-1;

Койчев (1997, 358); Прокопов (2006, 240); Прокопов (2012, 224)

Трояново-1961, общ. Раднево; обл. Стара Загора; IGCH 753

През 1961 г. в местността "Чифлика" до ТЕЦ "Марица-изток" е намерена случайно находка, съдържаща 441 хемидрахми от Тракийски Херсонес и 111 хемидрахми от гр. Парион. Находката е постъпила в Старозагорския музей.

Брой на монетите: 552 Ag

Място на съхранение: РИМ – Стара Загора

Най-късна монета: IV в. пр. Хр.

Трезориране: 330-320 г. пр. Хр. (IGCH)

Садина-1923, общ. Попово; обл. Търговище

На 16 март 1923 г. работници, които риголвали лозето на Георги Карабаев в местността "Трапа", на дълбочина около 60 см изкопали гърне с монети. Те строшили гърнето и разграбили монетите. Според сведенията на Й. Господинов, училищен инспектор в Шумен, находката се е състояла от около 2000 сребърни римски монети. От тази находка в музея в София се получили за преглеждане около 170 екземпляра от следните императори: Траян – 1; Хадриан – 1, Антонин Пий – 1; Фаустина Стара – 2; Марк Аврелий – 3; Фаустина Млада – 1; Луций Вер – 1; Комод – 3, Луцила – 1, Септимий Север – 19, Юлия Домна – 11, Каракала – 17, Гета – 6, Макрин – 1, Елагабал – 2, Север Александър – 2, Юлия Мамея – 3, Пупиен – 1, Гордиан III – 35, Филип I Араб – 49, Отацилия Севера – 5, Херения Етрусцила – 1 (*Мушмов*). Съхранените монети в музея не са публикувани.

Брой на монетите: 2000 Ag

Място на съхранение: 170 в НАИМ – София ?

Най-късна монета: Херения Етрусцила (249-250)

Трезориране: 249-250 г. (НТ)

Мушмов (1924), 2-229

Славяново-1967, общ. Попово; обл. Търговище

През 1967 г. при оране край селото било изровено гърне, съдържащо около 5 kg (1032 броя) бронзови "колониални" монети от градовете: Марцианопол, Никополис ад Иструм, Анхиало и др. (*Стойков*). В ИМ – Търговище са прибрани 894 монети от тази находка от Луцила до Гордиан III (*Върбанов*). Находката не е публикувана.

Брой на монетите: 1032 Æ

Място на съхранение: 894 в РИМ – Търговище, инв. № 201

Най-късна монета: Гордиан III (238-244) ?

Трезориране: 240-245 г. ? (*Стойков*)

Стойков (2002/2003), НС-9-78; Върбанов (2009, 29)

Пет могили-1953, общ. Никола Козлево; обл. Шумен; **IGCH 856**

През 1953 г., при оране на една нива край селото в местността "Арманкъса", били намерени над 1000 тетрадрахми Александров тип. От тази находка чрез МВР са изпратени в музея в София само 27 екз.: 26 с името на Александър Велики и 1 с това на Селевк I Никатор. Всички са разсечени с острие в единия край. Подробен коментар на находката е направен от *Русева (1986)*. Монетите са сечени са в следните монетарници: **Александър III**: Амфипол (около 325 г пр. Хр.) – 10, Коринт (Пелопонес, 301-290) – 3, Сиде (Памфилия, 326-323) – 1,

Тарзос (Киликия, 327-324) – 1, Антигоней на Оронт (Сирия, 306-301) – 1, Ако/Тир (Финикия, 310-309) – 1; неизвестни монетарници: Тарзос ? (Киликия, 315-300) – 1, Северна Сирия – 2, Суза – 2; варварски подражания Александров тип: Амфипол – 1, Йония (?) – 1; **Селевк I** – Лаодикея ад море (295-280) – 1. По-голямата част от монетите са добре запазени.

Брой на монетите: 1000 + Ag

Място на съхранение: 27 в НАИМ – София, инв. № ССХХХХVIII-1953

Най-късна монета: началото на III в. пр. Хр.

Трезориране: 275-270 г. пр. Хр. (IGCH)

Русева (1986), Н-1-11

Троица-1946, общ. Велики Преслав; обл. Шумен; IGCH 797

През 1946 г. двама овчари от селото изкопали случайно в една падина керамично гърненце с 30 златни статера на македонските царе Филип II, Александър Велики и Филип III Аридей, както и два двойни статера на последния владетел. От тази находка Герасимов прегледал 15 статера: десет от Филип II, 4 от Александър Велики и един от Филип III у един търговец на старини в София. Д-р Хараланов видял от същата находка три статера на Александър Велики при сарафите в Шумен. Прегледаните екземпляри били с много добре запазена повърхност.

Брой на монетите: 32 Au

Място на съхранение: разпръсната

Най-късна монета: Филип III Аридей (323-316)

Трезориране: около 315-300 г. пр. Хр. (IGCH)

Герасимов (1950), 17-318

Роза-1988, общ. Тунджа; обл. Ямбол

През 1988 г. в района на селото е открита находка, съдържаща около 3000 диобола на Месамбрия и Аполония Понтика. Находката е разпръсната. От нея 6 диобола на Месамбрия и 4 на Аполония са продадени на търг в Западна Европа и САЩ, от които Карайотов е получил снимки. Монетите на Месамбрия са от типа "Коринтски шлем насреща / МЕТА в колело". Теглото на тези екземпляри е между 1,15 и 1,25 g, но монетната сплав е с ниско съдържание на сребро – около 45 %, за разлика от подобните находки: **Вратарите-1985** (Добрич) и **Медовец-1991** (Варна), в които съдържанието на сребро е около 95 %. Според Karayotov (1994), монетите на Месамбрия от тази находка са сечени в края на IV и в началото на III в. пр. Хр.

Брой на монетите: 3000 + Ag

Място на съхранение: 10 в чужди ч. кол.

Най-късна монета: Месамбрия, края на IV в. пр. Хр.

Трезориране: около 300 г. пр. Хр. (Karayotov 1994)

Карайотов (1992, 11); Karayotov (1994, 27)

БИБЛИОГРАФИЯ

Авдев, С. (2012) Монетосеченето на цар Йоан Асен II. София, 2012.

Бънов, П. (2008) Съкровище от антониниани и фолиси на фона на колективни находки от Плевенско. – В: Юбилеен сборник – Сто години от рождението на д-р Васил Хараланов. Шумен, Рег. ист. музей, 2008, с. 333-342.

Владкова, П. (2011) Античен производствен център при Павликени (Долна Мизия). Велико Търново, Дар-РХ, 2011.

Владкова, П. (2014) Животът в римската вила при Павликени (по археологически данни). – В: Юбилеен сборник Павликени, В. Търново, Фабер, 2014, 13-46.

Върбанов, В. (2009) Колективни монетни находки от II-III век от Търговищка област. Известия на историческия музей – Търговище. Том II, Търговище, 2009, с. 19-32.

Върбанов, В. (2014) Находки от римски монети (III век) от фонда на Районния исторически музей – Ямбол. – В: Проблеми и изследвания на тракийската култура. Т. 7, Казанлък, Музей "Искра", 2014, 254-281.

Гущераклиев, Р. (2002) Монети на Никополис ад Иструм в находка Малиново и в находките от Северна България. – В: Римският и късноантичният град. С., 2002, с. 123-127.

Гущераклиев, Р. (2008) Монетите на Анхиало в находки от Ловешко и от Северна България. – В: Юбилеен сборник – Сто години от рождението на д-р Васил Хараланов. Шумен, Рег. ист. музей, 2008, с. 315-331.

Делев, П. (2014) История на племената в югозападна Тракия през I хил. пр. Хр. София, УИ "Св. Климент Охридски", 2014.

Дзанев, г. (2003) Монетно обръщение в Abritus и неговия регион. – В: Римски и ранновизантийски селища в България. Ред. Румен Иванов, Т. II, София, Иврай, 2003, с. 137-148.

Дякович, Б. (1900) Бележки по археологията на Дунавска България. – В: Сб. НУНК, кн. XVI и XVII, 1900, 147-178.

Карайотов, И. (1982) Съкровище от тракийски и късноелинистически тертрадрахми от Несебър. – В: Нумизматични публикации. С., БНД, 1982, 33-35.

Карайотов, И. (1992) Монетосеченето на Месамбрия. Бургас, Спектър-АЛ, 1992.

Карайотов, И. (2011) Древни и средновековни селища в Бургас и Бургаския залив. – В: История на Бургас. Бургас, 2011, 7-52.

Карайотов, И. (2012) Постумните сребърни и златни монети на Месамбрия и Одесос през III-I в. пр. Хр. – В: Изследвания в чест на Иля Прокопов от приятелите и учениците му по случай неговата 60-годишнина. Велико Търново, ФАБЕР, 2012, 261-285.

Койчев, А. (2008) Препечатани сребърни монети на Сараток и Котис, сечени в Мароней. – В: Юбилеен сборник – Сто години от рождението на д-р Васил Хараланов. Шумен, Рег. ист. музей, 2008, 285-304.

Койчев, Н. (1997) История на Нова Загора. Новозагорско през вековете. Стара Загора, Артграфикс, 1997.

Прокопов, И. (2011) Атинските тетрадрахми от "нов стил" в монетната циркуляция в Тракия, II-I в. пр. Хр. – В: Историкии, том 4, Шумен, УИ "Еп. К. Преславски, 2011, 81-99.

Цочев, М. (1998) Монети и монетна циркуляция в античните керамични центрове Павликени и Бутово. В. Търново, 1998.

Оружева, Й. (1992) Монетни съкровища от българските земи. Том първи: Монетите на тракийските племена и владетели. София, Петър Берон, 1992.

Davis, P., Paunov, E. (2012) Imitations of Republican Denarii from Moesia and Thracia. - In: *Studia in Honorem Ilae Prokopov sexagenario ab amicis et discipulis dedicate*. Veliko Tarnovo, 2012, 389-413.

Draganov, D. (2007) The Coinage of Deultum. Sofia, Bobokov Bros. Foundation, 2007.

Dzanev, G., Prokopov, I. (2007) Numismatic Collection of the Historical Museum Razgrad (Anc. Abritus). Sofia, 2007.

Filipova, S., Prokopov, I., Paunov, E. (2009) The Numismatic Collection of the Historical Museum at Kyustendil (Ancient Ulpia Pautalia). Sofia, General Editor: Ilya S. Prokopov, 2009.

Karayotov, I. (1994) The Coinage of Mesambria, Vol. I, Silver and Gold Coins of Mesambria. Thrakia Pontica Series VI, Sozopol, 1994.

Karayotov, I. (1994a) Λα Χώρα de Mesambria Pontika d'après les données archéologiques et numismatique. In: *Settlement Life in Ancient Thrace*. Jambol, 1994, 283-292.

Karayotov, I. (2009) The Coinage of Mesambria, Vol. II, Bronze coins of Mesambria. Centre for Maritime History, Sozopol, 2009.

Mouchmov, N. (1934) Le trésor numismatique de Réka-Devnia (Marcianopolis). Sofia, Imprim. de L'Etat, 1934. 139 с. с 5 табл.

Paunov, E. and Prokopov, I. (2002) An Inventory of Roman Republican Coin Hoards and Coins from Bulgaria. Milano, Edizioni ennerre S.r.l., 2002.

Prokopov, I. (2006) Die Silberprägung der Insel Thasos und die Tetradrachmen des "thrasischen Tips" vom 2.-1. Jahrhundert v. Chr. Berlin, Akademie Verlage GmbH, 2006.

Prokopov, I. and Paunov, E. (2012) Malak Chardak'1990 near Plovdiv: An Unpublished Late Roman Republican Hoard from Thrace. – В: Василка Герасимова-Томова, In *Memoriam*. София, НАИМ-БАН, 2012, 149-165.

Paunov, E., Filipova, S. and Prokopov, I. (2014) The Region of Blagoevgrad and its Numismatic Patrimonium. – In: *Numismatic Collections of the Regional Historical Museum at Blagoevgrad (Ancient Skaptopara)*. (Coin Collections and Coin Hoards from Bulgaria, Vol. IV). Sofia, 2014, 7-27.

Prokopov, I., Filipova, S. and Tenchova A. (2015) Numismatic Collections of the Regional Historical Museum at Pazardzhik. (Coin Collections and Coin Hoards from Bulgaria, Vol. V). Sofia, 2015.

Pechekhonov, V. (2016) The Hemi-hektai of the Island of Thassos of the Type "Silenos / Krater" – "Domestic" Money in Southwestern Thrace. – In: *Numismatic Collections of the Museums at Sandanski (Ancient Medius-Particopolis), Petrich (Ancient Heraclea Sintica/Strimonica) and Gotse Delchev (Ancient Nikopolis ad*

Nestum) (Coin Collections and Coin Hoards from Bulgaria, Vol. VI). Sofia, 2016, 25-32.

Prokopov, I. (2012) The Silver Coinage of the Macedonian Regions, 2nd – 1st Century BC. Moneta, Wetteren, 2012.

БИБЛИОГРАФСКИ СЪКРАЩЕНИЯ

Всички имена, дадени с *курсивен текст*, включително и удебелен, без четирите основни показателя в края на всяко описание, имат характер на **цитати**.

Римска цифра-XXX = ИБАД-том-страница

(ИБАД = Известия на Българското археологическо дружество)

Арабска цифра-XXX = ИБАИ или БАИ-том-страница

(ИБАИ = Известия на Българския археологически институт)

A-Y-ZZ = сп. "Археология"-книжка-страница

AOP-XXXX-ZZ = поредица "Археологически открития и разкопки"-годишна-страница, издание на НАИМ-София

Б-X-ZZ = Известия на историческия музей в Бургас-том-страница

Г-Y-ZZ = Годишник на Народния археологически музей-книжка-страница

ГМСБ-X-ZZ = Годишник на музеите от Северна България-том-страница

ИМЛ--X-ZZ = Известия на Историческия музей Ловеч-том-страница

ИМРА-X-ZZ = Известия на Регионалния исторически музей в Разград-том-страница

ИМСЗБ-X-ZZ = Известия на музеите от Северозападна България-том-страница

ИМТ-X-ZZ = Известия на Историческия музей във Велико Търново-том-страница

МПК-X-ZZ = сп. "Музеи и паметници на културата"-книжка-страница

Н-X-ZZ = сп. "Нумизматика"-книжка-страница

НЕ-X-ZZ = сп. "Нумизматика и епиграфика"-книжка-страница

НС-X-ZZ = сп. "Нумизматика и сфагистика"-том-страница

НСЕ-X-ZZ = сп. "Нумизматика, сфагистика и епиграфика"-том-страница

AB-X-ZZ = "Archaeologia Bulgarica" - книжка-страница

AMV-X-ZZ = Acta Musei Varnaensis-том-страница

IGCH = An Inventory of Greek Coin Hoards, 1973

NIM-X-ZZ = Известия на Нац. исторически музей-том-страница

Rv-X-ZZ = списание "Ревърс"- брой-страница

РАЗДЕЛ „ИСТОРИЯ И ОБРАЗОВАНИЕ“

